

יד יוסף

ספר כולל זמירות ושירים אגרות ומצבות

מאת המשורר המפורסם

יוסף אלמנצי

אשר נמצאו בכתיבת ידו אחרי מותו והוצאו לאור עתה פעם ראשונה

ע"י הצי' יצחק חיים קסטיליוני ס"ט.

בו מצאו מקום גם ההקדמה לרשימת ספרי הביבליאוטיק המפוארה אשר אסף
וקבץ ההכם המחבר מלאכת ידיו

מאור הגולה שמואל דוד לוצאטו זל"ה

עם תרגום אישלקי והערות ותוספות מאת המוציא לאור.

הוצתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

פה טריאסטי יע"א.

שנת בתוך קהל אהללך לפ"ק.

קראקא

בדפוס המשובה של ה"ה ר' יוסף פישער נ"י

JAD JOSEF.

Druck v. Josef Fischer in Krakau,—Verlag des Dr. I. Ch. Kastilioni
1889.

MONUMENTUM JOSEPHI

(Jad Jossef)

JOSEPHI ALMANTII

CARMINA EPISTULAE INSCRIPTIONES.

Nunc primum edidit

VICTORIUS CASTIGLIONI

tergestinus.

EXSTAT PROOEMIUM

INDICI BIBLIOTHECAE HEBRAICAE ORIENTALISQUE

JOSEPHI ALMANTII

a Samuele David Luzzatto Tergestino additum

ab eodem Victorio Castiglioni

ex Hebraico termone in Italicum conversum commentariisque
auctum.

TERGESTE

MDCCCLXXXIX

הקדמת המתרגם המוציא לאור:

זה כמשלש הרשים שאל ממני אהובי ידידי מעלת החכם המליץ ישעיה לוצאטו בן למאור דורנו **ישד"ל**, אם יש את נפשי לתרגם בלשון איטלקי ההקדמה היקרה אשר כתב כ"מ אביו ז"ע לרשימת ספרי הביבליאוטעק אשר אסף וקבץ החכם יוסף אלמנצי מפאדובה, ולהשלים על הדרך הזה את הפץ כבוד מעלת החכם המליץ אנטאניו זאמבלי מעיר וירונא הי"ו, אחד מהסידי אומות העולם, איש מלא רוח חכמה ותבונה ומתומכי כל תקנה ישרה ודעה נכונה, אשר בשברו בימי הלדו בעיר פאדובה ללמוד שם חכמת המליצה, למד גם כן לשון עברי עם הרב **ישד"ל** ז"ע ותהי נפשו קשורה בנפש אלופו ומיודעו בקשר מורא רבה וחבה יתירה.

ואשמח בלבי שמחה גדולה על הכבוד אשר עשה לי אהובי ידידי לתת את משא המלאכה הזאת עלי כי על ידה נתן לי מקום לספק את שמי פלאי לשם אביו הנכבד והנודע בכל תפוצות ישראל, גם כי בקטן שבהבוריו הנעימים והמופלאים.

וגם בעבור זה קבלתי עלי בנפש הפצה את המלאכה הזאת, כי כל הימים אשר ישב אלמנצי בסוף חייו בעיר מולדתי טריאסטי, נתן לי מופתים בלתי מסופקים על אהבתו לי, וידידותו היה לי למשען, ותהי ידו עם יד רבותי היקרים והנכבדים לפצור בי להדריכני ולתמכני בלמוד ספרי קדש אשר בו מצאתי נפש לנפשי.

ויהי כראות ידידי ישעיה לוצאטו כי חרדתי על המלאכה הזאת, להשלים ע"י הערות אשר הואלתי להוסיף אל הקדמת אביו, את ספור קורות אלמנצי ואנשי ביתו, וישלח לי את אסיפת כתבי יד אלמנצי הטמונה אצלו, הבוללת כל האגרות אשר כתב החכם הנ"ל ל**ישד"ל** ולאחרים בלשון עברי ואיטלקי, וגם אגרות אחרות בלשון רומי וצרפת, ואמצא בתוכן הבורים מחבורים שונים שירים ומכירות אשר עדין לא ראו אור וגמרתם להדפיסם, בהשבי כי ע"י מלאכתי זו אוסיף אבן יקרה לנוז החכמה והומרה אשר על ראש אלמנצי, ואוסיף תפארת וגדולה ללשונו הקרושה אשר היא עתה עוזבה ואמללה כי רוב בניה העלימו את עיניהם ממנה, ואתן גם כן כבוד לעיר מולדת המחבר פאדובה המהוללה וגם לעירי אהובתי טריאסטי, אשר בה שר המחבר את רוב שיריו אלה בשני חייו האחרונים.

וגם נכרי החכם אלמנצי הלא המה כבוד מ' הנגיד רפאל וכ"מ אהיו
ברוך בני המנוה מנשה לוצאמו נ"ע וכמ"ר אברהם ישראל בר דוד אפרים קאס-
טילפראנקו ז"ל נשאו עמי במוצאות הרפום, להקים בזה מצבה קימת לדודם
אהובם, להרים על ידה את קרנו, ולהוסיף כבוד וגדולה לשמו הנודע כבר בכל
הצרות ההכמה והזמרה.

ואנכי קראתי לספר הזה "יד יוסף" כאשר קרא החכם **עש"ל** לרשימת
ספרי ביבליאוטעק אלמנצי לקיים מהשבת **עש"ל** הכתובה בהקדמת הרשימה
להרים לידידו יד ושם טוב מבנים ומבנות.

ולידידי החכם המליץ ישעיה לוצאמו אוסיף כאן לשלם תודות נגד ה'
ונגד עמו על אשר מסר בידי את מכתבי אלמנצי הנחמדים ויעזורני בהשלמת
הספר הזה, ויתן לי מקום להראות ברבים את האהבה העזה אשר אהבתי את
ידידי אלה המתברים, ובפרט את בן עירי רב לרבותי הנשר הגדול **עש"ל**
זלה"ה, אשר בבואו לעירו או בפקדי אותו בפארובה, היה קורא אותי דרך
שהוק בן שלשים, כי המשורר המרומם שמואל היים זלמן נ"ע תלמידו הותיק
אהוב לו כבן, "היה רב מובהק לכבוד מורי וכתר ראשי כמהר"ר משה יצחק
אשכנזי הי"ו אשר סמעינו מעין המתגבר שאבתי מי תורה והכמה מנעורי ועד
עתה.

ואני כנמר על כתפי ענקים הואלתי להשוב שע"י הרפסת "יליד כנור"
הכולל כל הבורי הרב שמואל היים זלמן, ושירים אחרים ממורי כמהר"ר
מרדכי בר כמהר"ר פנתם אשכנזי, וע"י הרפסת הספר הזה אשר אני מציג
לפניך היום קורא נעים, הבאתי גם אני אבן קטנה לבנין הגדול והמפואר אשר
הוקם מימי קדם ללשונו הקדושה והיקרה, והמהשבה הזאת תהיה שבר כפול
ומכופל על כל יגיעי.

ואני תפילתי שהאל ירצהו ברב טובו לעלוי נשמת המתברים ונשמת הור-
י ומורי, אשתי ושאר מתי אכ"ר:

המתרגם ומוציא לאור

י צ " ח " ק ס " מ.

פריחסי יוס ז"ך לחדש כסלו ב' איש כברכתו לפ"ק.

הקדמת שד"ר

לרשימת ספרי הביבליאוטעק המפוארה, אשר אסף וקבץ בהבה יתירה,
החכם הנודע בשערי הזמרה, ובכל הצרות התורה והתקירה,

כ"ש יוסף אלמנצי ז"ל.

מהלה רעה היא הזקנה, וכל אדם מתאוה לה.

הזקן רואה מעט מעט אבן כחותיו הראיה, השמיעה, הזכירה וזולתן, וקשה
מכל אלה מיתת חבריו אשר אהב ואשר דבקה נפשו בהם במשך רוב שני
היו.

וכן אני אחרי אבדת שלשת ידידי שהבד"ל (החכם שמואל היים לולי) (6)
ויש"ר (החכם יצחק שמואל רייני) (5) ורמשי"ג (הרב מרדכי שמואל גירונדי) (ג)
לקה מאתי גם ידידי יוסף אלמנצי אשר היתה לי עמו ברית נאמנה
במשך שלשים ושמנה שנה. כי באדר תקפ"א כתבתי קינה על שרפת ביהכנ"ס
בעיר מולדתי (ד). ובמלאת השנה עשו ליל זכרון ובקשו ממני שאעשה קינה
אחרת לשורר בלילה ההוא (עי' „כנור נעים"). ואז ידידי היקר שאול פורמוגני
היו"ו שהיה לומד באן הכמת הרפואה (ועתה הוא אחד מראשי הקהל במרי-
אסטי) (ה) הראה קינתי לאלמנצי ושלה לי קצת הערות שמצא אלמנצי להעיר
עליה. ומן אז והלאה נקשרנו יחד בעבודות אהבה אשר יסודתה באהבת השיר
דעברי בפרט ובאהבת התורה והתנועה בכלל, ואגרות הרבה עברו בינינו במשך
שבע שנים. ישתים מאגרותי אליו כבר יצאו לאור בספר „מכתבי שפת קדש"
(פראג תרי"ז) מן עמוד ס"ט עד ע"ד. ומקץ שבע שנים העתקתי אהלי מעיר
מולדתי ובאתי הנה והייתי קרוב אליו. והיה לי תמיד כרע כאח לי וגם אני
אליו. ומלבד כי הוא וכל בני ביתו היו לי ולביתי כאנשים אחים בהיותי פה
גר בארץ נכריה, הנה הספרים הרבים שהיו לו ושהיה קונה יום יום היו לי
לעזר ולתועלת גדולה בכל מה שיצא מתחת ידי אחרי בואי אל העיר הזאת.
ועתה אחרי אשר לקה אותו אלהים בקשו ממני יורשיו (ו) לעשות רשימה
(קאטאלוג) מאוצר ספריו, ובלב נשבר ונדכה הוצרכתי במשך שלש שנים ויותר
לבא אל בית נכארו ולפתוח ארונותיו ולקחת משם ספריו אשר לפנים היה
הוא מוציא ונותן בידי ככל אות נפשי, והיה מדבר עמי על תכונת כל אחד
מהם ועל אודות מי שכתבו, כי רבה היתה קריאתו ובקיאותו וגדול ועצום כח
זכירתו. ואם אמרתי להתגבר על רגשי להזכיר בקרבי בראותי את עצמי

בבית ספריו, והוא איננו אתי, הנה כמעט כל ספר שהייתי לוקח בידי היה מהדש עגמת נפש, כי בהרבה מהם מצאתי הערות בכתב ידו, והייתי אומר בלבי כמה היתה רשימת הספרים האלה יותר שלמה ויותר מועילה אם היתה נעשית על ידו ולא על ידי! על זאת לבי דוה, כי אחרי אשר יגע ידי ועמל כל ימיו לאסוף ספרים יקרים ולהנות בהם בלי מרגוע, הניף עליו המות הרמשר בלא עתה, ולא נתנו להניה אחרי ברכה לתועלת התכמה והרשיה, ככל אשר היה לאל ידו לעשות אם היה מאריך ימים.

ועתה הנה נכספה גם כלתה נפש יורשיו להקים יד ושם לשאר בשרם ע"ה אשר אסף וקבץ הביבליאטיק הזאת, על כן הם מוציאים לאור הרשימה הזאת אשר על כן קראתי שמה יד יוסף, והסכימו למכור הספרים כלם ביחד, בתקוה שתשאר בהיותה ולא יתפורו הספרים אחד הנה ואחר הנה (ז).

וגם אני לא אהשוך פי להוסיף כאן קצת דברים להודיע לרור אחרון תולדותיו ודרכיו של ידידי המאסף האסיפה הזאת היקרה. שם אלמנצי אומרים שהוא על שם העיר *Almanca* אשר בספרד במדינת *(Murcia)* וד' ברוך היים אלמנצי נולד בסקנדיאן *(Scandiano)* מקום קרוב לעיר מודינה *(Modena)* ובא לכאן בימי נעוריו, כי פעם אחת עבר דרך שם הגביר ר' יעקב טריאסטי ע"ה והוגר לו משפט הנער ומעשהו, וישאלהו מאביו ויקההו ויביאהו אתו אל עיר פאדובה, ויהי ברוך בבית מסחרו ואחריו עם בנו ר' משה ע"ה ימים רבים, ויראו אדוניו כי משכיל והרוץ הוא ונאמן וכל אשר הוא עושה ה' מצליח, ויאהבוהו ויכבדוהו מאד, ומעט מעט עשה גם הוא פרקמטיא בשלו והצליח ויעש חיל.

ויקה ברוך את שמהה קונסילי *(Consigli)* מעיר רוויגו *(Rovigo)* לו לאשה, והיא אשה משכלת, ושלמה בכל מדות טובות אשר בנשים צדקניות שביראלי. שמהה ילדה לברוך שני בנים וארבע בנות (ח) ויוסף נולד יום י"א ניסן תקס"א, *(25 Marzo 1801)* ט. וכבר ראיתי בקצת ספרים בל' אשכנזי שנוולד אלמנצי בשנת 1814 ושעות גדולה היא. יוסף אלמנצי לא למד בשום בית הספר ובשום בית המדרש, לא מישראל ולא מהאומות (אם לא שאל בתחלת ילדותו היה בבית אשה שומרת התינוקות ומלמדת אותם קראת לה"ק) אך אביו שכר לו מלמדים בביתו, ואחר מהכמי העיר הזאת, ר' ישראל קוניאן זצ"ל הלך לביתו שעה אחת בכל יום ולמדו תורה במשך עשרים שנה. (עיין למטה).

כבר בשנת שנים עשרה לימי חייו חבר שירים בלה"ק והעתיק לעצמו מן הרפוס מסכת פורים. ונראה כי כבר בעת ההיא השקה נפשו לקנות ספרים הרבה, ולהעתיק מה שלא היה יכול לקנות. בהיותו בן שש עשרה שנה (סיון תקע"ז) ראה ס' התחבמוני כ"י, והתחיל להעתיק בהתחבמוני שהיה בידי מה שהיה בכ"י יותר מן הרפוס, וקצת מהלופי נסחאות שבין הכ"י והרפוס, ועכ"ז לא שקט עד שקנה אח"כ גם הכ"י.

הגבירים טריאסטי היו הולכים בכל שנה לעיר סיניגאלואה בזמן הידיר לצורך מרכולתם, וברוך נאמן ביתם ואיש עצתם היה הולך עמהם. ובשנת

תקע"ו קנה ברוך בעיר אנקונה הקרובה לסיניגאלואה מאת הרב ר' רפאל ישעיה אזולאי בנו של מוה"ר היד"א ז"ל את כל ספרי הרב היד"א או רבם יוסף בנו כתב בראש כל אחד מהם שם הקונה והמוכר והזמן והמחיר. ובחדש שבט תקפ"א התחיל יוסף ללמוד באחד מהם, הוא ספר "פני דוד" על התורה ועל ההפטרות, וסיימו ביום ט"ל לספירה, וגם בשאר ספרי הרב היד"א מצאתי בראשם רשימת קצת מהענינים הנזכרים בתוך כל אחד מהם, וזה אות ומופת שקרא בהם הרבה.

מלבד לה"ק ול' איטלקי היה יוסף מכיר לשון רומי וצרפת ואשכנז, וגם היה בקי בקריאת לשון שמרני וסורי וערבי, וגם בהכמות הלמודיות והטבעיות ושאר מיני מדעים וידו רב לו. כי שקירתו בקריאה ובלמוד היתה בלי גבול ובמעוט שנה ובמעוט תענוג היה עוסק במשא ומתן ועוסק ג"כ בתורה ובהכמות ובמלאכת השיר.

כאשר גדל יוסף פתח לו אביו חנות בשותפות עם יהודי אחר, אך ההנות לא הצליחה, ומאו והלאה עסק בפרקמטיא בביתו.

ובאשר זקן אביו בקשו הנבירים היקרים כמ"ר יעקב ויהודה טריאסמי (בני ר' משה ז"ל) שיבא אצלם וימלא מקום אביו, וכן עשה. ואז ראיתי והשתוממתי על עוצם הריצות, כי עם היותו יושב רוב היום בבית הנבירים הנ"ל או הולך בשליחותם גם מחוץ לעיר לא הרל לעסוק במשא ומתן בשלר ולא הרל לעסוק בלמודיו ולעבור עבודת הכמי אשכנז (צונץ, דוקעס, פייסס, שטוינשניידער, ואחרים) שהיו פונים אליו להשוף תעלומות מתוך הספרים היקרים שהיו בידו, והוא לא היה חס על יגיעו ועל זמנו, והיה ממלא כל שאלותם; גם לפעמים העתיק ספרים שלמים לבקשת אנשים רחוקים שהבטיחוהו להוציאם לאור, והיה יגיעו לבטלה, כי העתקתו נשארה בסתר אהלם (או אולי מכרו אותה). יוסף לא היה מפור מעותיו, אבל היה קובץ על יד, והיה מואס כל מיני הוצאות שלא לצורך, אבל בשביל הספרים היקרים לא היתה ההוצאה מעכבתו, וכשנודע לו באחד המקומות ביבליאוטיק שאסף וקבץ אחד מרבני הדורות שעברו, והיא כוללת קצת ספרים יקרים, ובפרט כ"י, ושאלו הבעלים רוצים למכור אלא הכל ביהר, לא היה נמנע לקטתה כלה אעפ"י שרוב הספרים שבה כבר היו בידו. ועל ידי כן הצליח לשמור מאבדון כמה דפוסים וכ"י שאין מהם העתק אחר ידוע בעולם.

עם כל רבוי עסקיו לא הרל יוסף לעסוק ג"כ בצרכי צבור; וגם היחידים בקטן כגדול, היו דורשים עצתו וסיועו בכל הדבר הקשה, ולכלם היה יוסף לעזר ולהעזיל בהכמתו, בטופו או בממונו.

כתביו אשר ראו אור הדפוס הם:

(א) מעיל קינה, והיא קינה גדולה על מיתת ר' ישראל קוניאן (טרפסה בעיר ריגיוו שנת תקפ"ח). ושם נזכר כי למד עמו מן השנה הרביעית לימי חייו עד היותו בן כ"ג שנים.

(ב) תולדות ההכס המפורסם ר' משה היים לוצאטו (ב"כרס המד" שלישי פראג תקצ"ח). במלאכה הזאת הפליא לעשות, כי בהשתדלותו והריצותו הנפלאה ברק בהורים ובסרקים, והוציא ממחשבים כל מה שנשאר בעיר הזאת מכתבי

רמח"ל ומכל הנוגע לעניניו. וגם אחרי שנדפסה מלאכתו לא הרל להוסיף עוד הפוש אחר הפוש, וכמה נוספות כתב בגליון כרם המד שלו, ואולי אי"ה אעתיק אותן ואוציא אותן לאור י). ועוד מצאתי באוצרותיו כמה וכמה שירים גדולים וקטנים מלאכת רמח"ל שנדפסו על יריעות נפרדות ורוב היריעות ההן נאבדו, והוא באהבתו ובהמלתו ובשקירתו בלי מרגוע אסף וקבץ מהן כל מה שיכול, וגם אלה אשתדל אי"ה להוציאם לאור. וגם יריעות אחרות רבות הכוללות שירים ממשוררים אחרים איטלקים אסף אליו והצילן מאבדון יא).

ג) הגיון בכנוה, שירים (ווינן תקצ"ט).

ד) קינים והנה והי, על מיתת הבהור החכם יעקב הי פארדו ז"ל מתלמיד בית המדרש הזה.

הקינים האלה נדפסו עם ס' אבני זכרון (פראג תר"א). וכאן ראוי להזכיר כי כמו שהיה אלמנצי תמיד אוהב נאמן לי, כן היה גם לתלמידיו והיה מהעלם עמהם בדברי תורה ומדע והיה משאיל להם ספריו ככל אות נפשם. ומלבד כל זה הנה היות אחד מחשובי העיר ועשיריה אוהב הליטעראטור העברית ועוסק בה ומפור בה ממונה היה מהוק ידיהם בלמודיהם יב).

ה) נום זהב, שירים (פאדובה תרי"ה).

ועוד לו קצת שירים נדפסו בה ובה, ואתרים עוד נשארו בסתר אהלו, ובתוכם העתקת אגרת הוראץ (*Horatius*) על מלאכת השיר יג) אשר חלק קטן ממנה נדפס בבכורי העתים ההרשים (*Wien, 1845*). אלמנצי היה איש חזק ובריא בכחות הגוף והנפש, ועל כן היה עושה מעשיו בלי רפיון ובלי מנוח ובלי אבדן זמן. אך אחרי שנת תר"ה החל להיות הולה בלבו, אולי היה זה מפני מהומות השנה ההיא, כי אוהב השלום היה, וכל מרידה ובלבול שנאה נפשו, ונוספו עוד קצת תלאות שאירעו לו בממונה, ומן אז והלאה היה עתים בריא ועתים הולה חלי הלב, ואז החל לשבת קצת ירחים בשנה בעיר טריאסטי אשר שם שתים מאהיותיו נשואות, עד כי לבסוף קבע שם דירתו יד). ושם הביא רבים מספריו ושם לקחו אלהים בליל פורים תר"ך (*7. Marzo 1860*) טו) בטרם מלאה לו נ"ט שנה. תהי נפשו צרורה בצרור החיים עם מצדיקי הרבים טז) והי ינהם את אבליו, ובראשם את אחותו האלמנה וזרע אין לה, אשר שבה אל בית אביה בימי נעוריה והקדישה חייה לעבודת אביה ואמה, ובה מצא יוסף נחמה בכל יגוניו ועזרה בכל מכאוביו, ובה מצאה כל נפש נענה, משען ומשענה, ישלם הי פעלה ויהלימה ויהיה לאורך ימים, וישלם לה נחומים, כעל כל אשר מאסה בתענוגי תבל והיים ^{טז} נעימים, לאהבת ההסד והרהמים יז).

ואשיבה לענין הביבליואטיק הזאת והקאטאלוג הזה אשר קראתי שמר יד יוסף כי אלמנצי לא לקה אשה, ואם אבשלום שלא היו לו בנים הציב לו מצבה וקרא לה יד אבשלום, בעבור הזכיר שמו, אקוה כי יותר יועיל ספר יד יוסף זה להחיות את שם ידידי אשר ביגיעה רבה הוציא מאפלה כמה ספרים, וכמה זכרונות העלה מתהום הנשיה, לשמחת כל שוחרי תושיה.

הרשימה הזאת איננה כוללת כל ספרי אלמנצי, אך ספרי הליטעראטור העברית לברם, וכל המתיהסים ללשונות אנשי המורה, והספרים שמחבריהם

היו יהודים. אך כמה אלפים ספרים אחרים המתייחסים לכל שאר מיני הכנה ומדע וליטעראטור מכל לשונות הגוים הפרידו אותם היוורשים ועשו מהם קאטא-לוג אחר, בכונה למכור אותם בפני עצמם, כרצון איש ואיש.

הרשימה אשר אני מוציא היום לאור נחלקת לשתי מהלקות, עברית ולועזית, שתיהן על סדר אל"ף בי"ת, זו מימין הספר וזו משמאלו.

כבר הגרתי כי חלק מהביבליאוטעק הזאת הובא בסוף ימי בעליה לעיר טריאסטי, והשאר הוא פה פאדובה. והנה אותם ספרי לה"ק שהיו בטריאסטי נשלחו אלי ורשמתי שמותם בקאטאלוג הזה, אבל ספרי שאר לשונות הנמצאים בטריאסטי נעשתה רשימתם במקום אשר הם שם, על ידי אחר ממכרי ספרים ואני לא ראיתם, אך קבלתי הפתקין וסדרתי אותם והכנסתים ברשימתי, ולפעמים מי שעשה הפתקין לא דקדק יפה וטעה ברשימתו, ואני דקדקתי אחריו עד מקום שידי מגעת, אך בהרבה מהם לא היה בידי לברר האמת והוצרתי לסמוך על הפתקין שנשלחו לי ואין אתריותם עלי, ובגלל הדבר הזה לא הזכרתי שמי על פני החלק השמאלי מהספר הזה.

הספרים כתיבת יד אשר בביבליאוטעק הזאת כבר הוצאתי לאור רשימתם באר היטב בס' המזכיר (*Hebräische Bibliographie*) להחכם שמיינשניידער, שנה רביעית, המשיית וששית, וכאן ארשום אותם בקצור.

ומהקוראים הבקיאים אבקש סליחה אם ימצאו ברשימה הזאת איזה חסרון בסדור הספרים איש על מקומו, או טעות במספר השנים או בענינים אחרים, ויתלו החטאת בכובד המלאכה ובחולשת כוחתי וקוצר ראות עיני, ואמנם אקוה שאם נפלו טעויות ברשימתי היה זה ברברים שביד כל אדם לתקן, ולא בספרים הבלתי מצויים, אשר כל טעות בהם הרי היא מכשול לפני עור, ותוכל להביא לידי טעות הוקרי הקדמוניות, כמו שאירע לפעמים להכמי הדור, שהמציאו מעשים שלא היו, בסמכם על דברי ההכם די רוכי ברשימת הספרים כ"י שהיו בידו.

וישתבה שמו של ההכם המופלא מהרי"ט צונץ, אשר בעת זקנתו (בשנה שעברה, והוא בן ס"ט שנה) שם לדרך פעמיו והלך מברלין לפארמה ונתעכב שם כמה ימים, והוא יושב כל היום בתוך הביבליאוטעק ובדק ספריה, לתקן שגגות די רוס, ולהעתיק דברים עתיקים, וגם אחרי שובו אל ביתו לא חדל להריץ אגרות אל ההכם שומר הספרים אשר שם, *Ab. Pietro Perreau* שמו, היודע לה"ק, והוא נדרש לשאלותיו ונמצא לבקשותיו, והוא בזה עושה חסד עם החיים ועם המתים. ישלם ה' פעלם, ויהי שמם לעולם, עם מצדיקי הרבים המוציאים ממהשכים, הכמת חכמים וצדקת צדיקים, ועמהם יהיה לעדי עד לתהלה ולברכה, שם יוסף אלמנצי אשר זכה וזכה, והיה לקדמוניות ישראל, מושיע וגואל.

פאדובה, ר' אלול תרכ"ד.

ש ד ל.

הערות המוציא לאור.

(א) שמואל חיים לולי (או לאלי) בן דוד גד"ל איש הס' וישר בעל תורה וחכמה ומדקדק עמוס, אב לבמנהיג אהוד לולי שהיה מו"ל בעיר פאדובה ישיא, נולד בגוריוואה בשנת התקמ"ח ונפטר ונקבר שם שנת התריג. חבר ספר "דקדוק לבן עברי" אשר הוא עודנו בחיובים ביד הח' המליך ישייה לנאטו בפאדובה וביד הח' הרושא יעקב הפן בגוריוואה, ודבר עליו גם בן המחבר במנהיג אהוד בהקדמה ספר דקדוקו הנדפס זה שנים בפאדובה. תלמידו החכם הג"ל זקנים ועודם חיים בגוריוואה, שפרו עליו בזקיותו בשפרי הקדש היה כ"כ עמומה שכשברו לפניו פעמי פסוק אחד, הוא היה מניד מיד תיבה הפסוק והספר, והסימן אשר הוא סם. אחרי מותו קראו לו בשם "מעלה החכם" מה שרמזו ג"כ בשני העורים הנמלאים בסוף חייו מעשה בנו דוד אשר למד חכמה הרוואה בפאדובה ונפטר בעיראסטי שנת התרמ"ד. על מות שחבדיל כתב אלמנצי קינה יפה עד מאד אשר עדיין לא ראה אור וגם היא מלאה מקום בספר הזה. הא לך הציין: ויקרא ה' אל שמואל ויאמר הנני — ציין קבורה — איש חכם ונבון ומדקדק עמוס — רודף שלום ואהב אמת — כ"מ החכם ר' שמואל חיים — בר מינהיג דוד לאלי ז"ל — אשר הובין תורה בישראל — מעוריו עד יום מותו — נולד ביום ו' לחדש שבט התקמ"ח — ביום ל"ג לעומר התר"ג נפטר — לקח מעט, הרבה נתן לו קבר — מאל גמול ישרו, כבוד מן גבר. — הנלכ"ה.

(ב) במנהיג יצחק שמואל ריניו י"ע היה בן לבמנהיג אברהם חי מו"ל בעיר גוריוואה זלה"ה, וישיא על כסא אברהם אביו אחרי מותו. הרב אברהם הגולד בפיראדא ונפטר בגוריוואה בשנת התר"ב היה חכם גדול וחבר ספר "אשל אברהם" בדרך פרד"ס עידנו. בחיובים בבית עקד הספרים של הקק"י הג"ל, ואני ראיתיו שם וקראתי איזה דפים בו. הספר נחלק ל"ב חלקים, חלקם כתיבה יד המחבר וחלקם כתיבה ידי תלמידיו. גם חבורים רבים אחרים ויכוחים רבים בלבן איטלקי ראיתי שם, אבל לאפסית בלי סדר ובלי הקוק, וחולי גם עליהם חנף ידי אם ירצה האל בעזר בן דודי אהובי במהיח יעקב אבולאפיו מו"ל בעיר גוריוואה י"ו. ובכנות ראשי הקיץ הריא אשר כבר נהנו לי. גם במנהיג רמ"ש גירונדי בספור הולדוריו אומר שבבואו אל חניכו הרי אברהם חי העולם בזהבים עמו בשפרו "אשל אברהם". הרב הזה הבין מלאה קבורה לעמו. בנו הנודע בשפרים במנהיג יצחק נולד בשנת התקמ"ד ונפטר שנת התרע"ו. חבר ספרים הרבה יקרים ונחמדים עד מאד. הנה קבורתו חולי הוא מעשה בנו במנהיג אברהם אשר למד בבית הלמוד הרבנים בפאדובה, ולא אבה אברהם לישיב עי' כסא כ"מ אביו ויעסוק במלא ומתן בשלום, ולא היו לו בנים כי אם בת אחת והוא בן ע"ח שנה עודנו חי בגוריוואה.

ואלה המה המנחות הגיל :

מצ"ק
החכם המפורסם לתפארת ולתהלה
בכל תפוצות הגולה
מ"ה יצחק שמואל ריגיוו זל"ה.
עלה אל השמים
בליל י"ו אלול
לפני ה' **תמדתו** לפ"ה.
וימי שנותיו שבעים ואחת.

גורציאה תבכה על מות יש"ר
עמו פנה הודה פנה זיוה
צפון תימן דורש חכמה ימר
כי בספרים הקק רבים הרוה
ושפת ציון עליו תליל תספור :
הבו נא לירידי כבוד והוד !

עד הגל הזה
כי תחתיו אני יציר הומר
אברהם הי ריגיוו
תנצב"ה.
יערה המצבה כי הביאוני הלום
ביום י"א טבת
שנת התר"ב והל"ש.

בת קול גובר אל מול עובר.
הבט פה אברהם עפר ואפר
נפש על חטא תאבל בוכה בקבר
היום נא עליו תעתר : אל נא זור שבר
תן נשמתו עם הכתוב בספר.

(ג) כמות"ר מרדכי שמואל גירגדי נולד בשנת התקנ"ט ובהיותו בן חמש ועשרים שנה
יחיד ק"ק עדתו פלדובה נהרג בו לשנת תקנ"ט; גם הוא חסד וקצץ נחמה יתרו ספרים
כתבתי יד וספרים נדפסים יקרים עד מאד. נבוא שד"ל לשלדובה נקשרה נפשו בשש רמ"ג
ויהי לו לאהבה דבק מאד, ועל מותו (ענת התר"ב) קונן שד"ל קונה משוארה נדפסה גם בספרו
"כנור נעים" דף 307 וגם החכם אלמנזי, מירידי הרב המלך חזק על מותו קונה הנמלה בספר
זה. הרב המפורסם רמ"ג הוא בעל מאמר אחד "על כרית הצורחה" הנדפס באגרות יב"ר
וספר מוסרי "חובו רצון אהבה" וספר "הולדות גדולי ישראל" אשר הוציא לאור בעריכתו בנו
אשרים רשאל אחרי מות אביו בשנת התר"ג. נחלת כתיבת יד אברהם הי ריגיוו המלך דא"ר
ג"כ כמאה אגרות רמ"ג וביניהן איזה מכתב עברי מאת הכנודה והאגודה מרת אשתו חמר ב"ר
כמות"ר רשאל לנאטו ממעשה שד"ל חכם מחכם בחורש ונרשואה, והגני מביס לפניך קודא
נעים אחת מן האגרות האלה להראות לך חכמת רמ"ג לאברהם ריגיוו ובקאות אשתו להשמש
בלשון הקדש :

ב"ה.

ק ר ו ב " ז

האותיות אשר תבאנה תובלנה בשמחות וגיל תבואינה בהיכל מלך החסידות
וזהר הפרישות הרב המופלא סוה"ר יר"ן כמות"ר אברהם ריגיוו גר"ו.

ע"י יומ"ה ב"ן אחי"ה הנקדא היום חכם ומליץ במדע
המנחות ה' ילית לרכו, ויהי בלשם סביו חמן.
ר"מ ומ"ץ בק"ק
ג ו ר י צ י א ה.

כ"ס.

אל שרי מלא רחמים, יענה את שלום הרב הזקן מלא רחמים, ויזכרהו לטובה בראשון להדרש רחמים, שנת כ"י ה'א' יבאי"ב ויחב"ש וימח"ץ וידיו תרפינה לאיש צדיק תמים, מלא דת הכומים, מבהר האוהבים השלמים, כמזהר"ר אברהם ריגיו נרו יאיר ויזהיר עד בנין בית עולמים, אמן.

אהרש"ו כל הימים, בלב תמים, באתי להגיד לאדוני כי זה שבועות ימים, בשבתי בבית מדרשי נשאתי עיני וארא והנה איש לקראתי (יוסף אבולאפיו) ובירו מגלה עפה כתובה מיד אברהם אוהבי משי"ה צדקן אשר בגוריצא ואשמה לקראתה בראותי על גבה כי דודי שלה ידו מן ההור ומעי המו עליי כי אמרתי איש טוב זה ואל בשורה טובה יבא, וכפתתי אותה עמדי מרעיד בקרתי בה קינים והגה והי על מצב בריאות ידיו כי אינני כימים הראשונים אשר היו טובים לו מאלה וישבתי משומם ימים רבים! ולא ידעתי מה להשיב! אמנם אחרי עבור ימים אחרים הקרה ה' לקראתי הבהור יונה ויהודה אבולאפיו והבטיחוני כי בעזר משדי מצב בריאותו אינו באופן אשר מעכ"ת הושב וכותב, ורק הדאגה גברה עליו בשביל שאינו יוצא ובא כשנים קדמוניות, אכן יושב ולומד כל היום בביתו כמנהגו הטוב, וגם מדבריו ממש הוכחתי כי ת"ל לא אפסו כחותיו כל כך מאחר שהיה בו כח לסבול צום החמישי ולהתקיים בבריאות ממוצע גם אחר התענית, והיה לי מקצת נהמה לשמוע מפי המבשרים הנזכרים כי עלה בית ה' וקרא עשרת הדברות בקול נעים כימי נעוריו, ולא דבר ריק הוא כפי שניו, ושתי בה' אלהים מהסי שיעזרהו לעבור עבודת הקדש גם בימים המקודשים ובמועדי ה' העומדים אחר כתלנו בעזה"י ובלבד שלא יגביר עליו המרה השחורה כי רוח איש יכלכל מחלהו ובאתערותא דלתתא איתער עובדא דלעילא וה' לא יעזוב את הסידיו הסירי כתיב ובמדרש שוחר טוב דרשוהו על אברהם והאדון נושא את שמו והולך בדרכיו והרהמן ב"ה יגיעהו לימיו ושנותיו אמן.

כדי להפטר ממעכ"ת מתוך ד"ת אספר לו פרפרת נאה שהידשתי על משנת יהודה בן תימא (שמעכ"ת זכה לבנות עליה הבורו הנכבד „אשל אברהם“) „הוא היה אומר בן שמונים לגבורה“ בהקדים משאול במדרש ב"ר פ' צ"ה גבורי כח עושי דברו אלו הצדיקים יעיי"ש, ובהקדמת הזוהר דף ד' כתיב כי הת"ת בורא אורות חדשות או שמים חדשים בכה הרושי תורתו. והו דעת התנא בן שמונים לגבורה לחדש פנים בתורה בגבורה עצומה כבהור בראשית תשמישו לפני הכמים דשקל וטרי בהריפות להוציא דין אמת לאמתו באופן שהגבור בתורה בן שמונים הוא כבן ארבעים לבינה, וכן אמרו באבות דר' נתן דף כ"ג גבורים אלו גבורי תורה וכל כמה שמוסיפין הכמה מוסיפין גבורה שנאמר אני בינה לי גבורה, וגבורה היא גבורת לבבם לרצות את בוראם בכונה שלמה ובהתבודדות עצום ללמוד תורה שבכתב הרומזת למדת הגבורה, ותורה שבע"פ הרומזת למדת המלכות (ככתוב בערכי הכנויים) והו הטעם שהשי"ת מאריך ימי

הת"ה העוסק בתורה לשמה כי קוב"ה חדי בפלפולא דיליה וכל אינון שאר מלין דאורייתא דמתחדשין מניה קיימין קמי קוב"ה וסלקין ואתעבירו ארצות ההיים ונחתין ומתעטרין לגבי ארץ חד ואתחדש ואתעביד כולא ארץ חדשה מההיא מלה דאתחדש באורייתא וע"ד כתיב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה, אשר עשיתי לא כתיב אלא אשר אני עושה דעביד תדיר מאינון הרושין וריון דאורייתא בכתוב באורך בזהר הקדוש דף ד'. ובהקדמה זו שמעתי משם דודי החכם המקובל כמוהר"ר שלמה דוד טרויס זצ"ל (מתלמידו התנא האלהי רבינו מה"ל זיע"א) שכשהאדם עבר שני הגבורות בהצלחה יתירה ובקדושה עצומה נכנס תחת שלשת מדרגות החסד, וגבורה יתירה נותן לו הקב"ה להוסיף עוד ימים ושנים כדי להרבות מצות וכעשים טובים וכמעט משמונים ואילך מתחיל השבון חדש משנותיו כקטן שנולד דמי וכאילו קל מן שמיא נהית למימר ליה אל תירא אברם אנכי מגן לך שבך הרבה מאד מכאן ואילך הושבנא הרתא וטבא, ע"כ שמעתי בתוספת נופך. וסער לדבריו מצאתי למוהר"ם פאפירש זצ"ל בספר "מאורות נתן" דף כ"א ע"ב וז"ל גבורה קשורה בבינה דרך קיום וזה הו"ה בניקוד אלדים גם גבורה קשורה בתפארת בסוד אור הוזר תפארת גימטריא ה' פעמים גבורה עם הכולל כי אע"פ שהוא חסד שרש גבורה בו עכ"ל. ובויקרא רבה דרשו רז"ל פסוק שויתי עזר על גבור על אברהם שיהיה נכון לבו בטוח שכמוהו יעזרהו ה' גם בימי שיבתו לעמור על המשמר עוד רבות בשנים ויזכנו להראות פנים אל פנים להיים טובים ולשלום, וכמוהו אני בכהו של זקן ביתו של רשב"י ע"ה מר ניהו סבא קדישא ר' חייא ע"ה שיאומתו דברי בעזיהי כאשר הודיענו בזה"ק פ' יתרו דף פ"ג תאנא מי ימלא גבורות ה', מי ידבר מבעי ליה א"ר חייא וקמפת מלילות בידך גבורות ה' דסניאין ונפקין מגבורה ה', ותאנא ב' גבורה עילאה עטרא דעטרין מתעטרא ונפקין מינה המשיך תרעין מנהון ימינא ומנהון שמאלא וכל חד וחד גבורה אתקרי וכל חד וחד מתעטרא בקרדיני גליפין נהורין וכלהו אקרין גבורות ה' א"ר חייא כלהו כלילן בדא ישמיע כל תהלתו דא הוא שכינת זיו יקריה דקוב"ה דכתיב ותהלתו מלאה הארץ עכ"ל. מכאן נראה בעליל שצדקו דברי מר דודי זלה"ה דהת"ה כשעבר הגבורות נכנס תחת משרת מדרגת החסד מדרגתו של אברהם וחסד אל יהופף עליו כל היום לטובה ובין כתפיו שכן אל חי מחיה חיים ברהמים רבים כאשר הורה לנו רבינו יוסף גיקטילויאה זצ"ל ב"שערי צדק" שלו דף ט"ו וז"ל דע והאמן כי כל מקום שתופיע מדרגת אל ההיים באים עמו, אברהם ירש מדרגת החסד ומדרגת אל והוא סמוך לעולם ההיים שהוא עולם הבינה וסימן אל ה', וכשמדרגת אל תופיע ותתחבר למלכות או נקראת המלכות אלדים חיים ואז כל העולם ברהמים ובקיום ובהיים עכ"ל לענינו. וזהו מה שאנו מתפללין בר"ה (ס' החייס דף י"ט) זכרנו לחיים מלך הפץ בהיים כלומר לא נבקש רק חיים שהמלך העליון ב"ה הפץ בו דהיינו חיים שיש עמהם יראת הש"י וזהו למענך אלדים חיים כלומר ההיים הללו אנו מבקשים למענך ולמען עבודתך, עד כאן דברי מוהר"ר חיים בר בצלאל. תהי זאת נחמתו כי יראת ה' תוסיף ימים ותורת חכם מקור חיים עץ חיים היא למחזיקים בה סמא דהיי אריכי וטבי

ושלמא דמר יסגי נס"ו. ינהמני בבשורותיו הטובות ובמכתביו הנעימים מעוטרים עם אוזה פרפרת אם יש לו רצון וזמן לכתוב ויודיעני דעתו הרמה על מה שהרצתי לפניו באגרת הזאת.

מברכתו יבורך בית אהובו לעולם, ובשלומו יהיה לי שלום, ואדון השלום, יפרוס עליו סוכת שלום, כנפשו נפש ברכה תדושן, וכנפש ידירו ואוהבו, המשתוקק לטובתו והוא הצעיר

מרדכי שמואל גירונדי ס"ט.

ה' יענה את שלום הרב הנכבד מורי ורבי.

אתן לו תשואות חן חן על שלומותיו אשר שלחני על ידי אישי ואתכבד בהם, עתה בהיות קרוב לנו ראשית השנה אתחנן אל ה' שיזכה לשנים רבות מלאות כל טוב ויגיל וישמח במועדי ה' עם כל בני ביתו אשר לכלם אשלח שלומות רבות ובפרט לכלתו מב"ה, אחלה פניו שיזכירני בתפלותיו וישא ידי ויברכני עם שני בני אפרים ויוסף המשתהוים לברכתו המהורה. יקבל נא ברצון אמרי אמתו

תמר גירונדי.

גם אני אשתחוה לכבוד מוריני הרב יצ"ו ואני תפלתי לה' שיכתבהו בספר היים טובים וארוכים בימים הנוראים הבאים לקראתנו לשלום, יתן לי את ברכתו כדרכו הטוב, וה' יברך את אברהם בכל כנפשו וכנפש עבדו אפרים גירונדי.

יפליא חסדו להודיעני אם הגיע לידו תבואה הרש שהרפים החכם ר' נתן עמרם שליה הברון בעיר ליוורנו שם הספר, תהותו ואיכותו?

(ד) בערב י"ד כסלו ש' התק"צ אש יאלה צבית אחד מן הסמוכים לבהכ"ם הראשון הקדמון שבצירט, ותאכל את הבית ובהכ"ם יגל, ותאשי הקהל נמרז לעשות מדי שנה צבית את היום הזה יום שמחה ולגידי בו שירה חדשה אשר חצר כ"מ הח' הרופא יצחק לוצאטו מעין דניאל והוא דוד שד"ל. אך בערב ג' אדר בני ש' התקס"ד אש יאלה צבית"ל עזמו ותאכל יסודותיו ואלוה כל ספרי תורה כ"ז במספרם נילול צפרע ע"י כימ יצחק בר אהרן מרפורט וצניו זלטיה. ויבנו בני הקק"ל במקום עזמו צבית"ל חדש ויחזקוהו בש' התקפ"ד ויגמרו לחוג את יום כ"ד כסלו ולזכור בו גם את השפעה השניה אשר אכלה את כל הבית, ובמהרה"ר ר' אברהם די קולוניאה היושב בעת ההוא על כסא הכוראה צעיר טריאסטי, עשה חיוה חלוק צבית יצחק לוצאטו, ובתכונה השניה שרים אותה עוד היום מדי שנה צבית"ל צבית"ל שד"ל בערב י"ד כסלו. הח' הרופא יצחק לוצאטו מחבר השירה הזאת שר עוד שירים רבים אחרים, מהם נדפסים ומהם לא ראו אור, ואסיפתם קרא בשם "חולדות יצחק" ועל זה הספר כתב שד"ל לבת דודו רחל מרפורט באגרת איטלקית 6 Decembre 1838 וזה לבונו: הח' רבינו

מגוריוֹתֶיהָ נָחַן לֵאמֹר אֶחָד מִפּוֹלִין עֲקֵטְמִשְׁלֹאֵר אֶחָד מִסֵּפֶר ״חֲלֻדּוֹת יִצְחָק״ הַבּוֹלֵל סִירֵי הַחַי הַרוֹשֶׁה יִצְחָק דּוֹדִי וְחֻקְדִּי, רָצוֹנוֹ לְהוֹצִיאֵם לְאוֹר אֲבָל יֵשֶׁן כִּי נִמְצָא בֶּס חֲיוֹה עֲשׂוֹת סוֹפֶר וְחֲיוֹה מֵאֲמֵר בְּלִחֵי בְרוּר, שְׁלַחֵם חֲלִי וְכוּ' אֵם חֻכְלִי לְעוֹרֵנִי תַעֲשֶׂה לִּי הַנֶּאֱחָה גְדוֹלָה וְאֵם הַסֵּפֶר יֵאָל לְאוֹר הַעֲבִי גִיִּם נַחֵם רוּחַ לְנִשְׁמַת הַרוֹשֶׁה עִיָּה, וְשִׁמְךָ (אֲשֶׁר כָּבֵד זִכְרֹתִי בְּחֻלְדּוֹת הַמַּחֲבֵר אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי לָכֵן פּוֹלִין הַהוּא) זָכוֹר לְזִכְרֹנוֹ עוֹד, עֲכִלֵּי. וְאֵנִי לֹא יֹדְעֵתִי אֵם הַסֵּפֶר נִדְפַס אוֹ אֵם עוֹדֵנוֹ בְּכַתּוּבִים, וְזוֹ הִיא הַשִּׁירָה אֲשֶׁר עָלֶיהָ דִּבַּרְתִּי לְמַעַל.

א.

מִהֲדִלְךָ אֵיפּוּאֵי כִּי בְּתִשׁוּאוֹת נֶעְצָבֶת
עֲלִית אֶל הַנִּגְנוֹת אֶת וְקִצִּינִי;
אֶת קִרְיַת הַוְּמָה עַד אֲדוֹת בְּנִיךָ
מִהֲדִלְךָ אֵיפּוּאֵי עַל נִפְי רוּם נֶעְצָבֶת;
מָה קוֹר שְׂאוֹן קוֹר חֲדָחָה תוֹכְכִי
חִירִי הָעֵד וּמִבּוֹכָה יְגוֹן וְכִבִּי?

ב.

הִהִי! כִּי רַבַּת הָאֵשׁ אֶרְאֶה אוֹכֶלֶת
בְּשִׁנֶּת יִקָּט בְּסֻלּוֹ וּבִידִי קָחֶדֶשׁ;
אֲמִנָּה חֲתָה הִיָּה תִדְעֶךָ גִּחְלֶת
כִּי אֲזִי מֵאֵשׁ הוֹצֵר הֵיכֵל הַקֶּדֶשׁ;
רַק מָה! בְּשִׁנֶּת אֵשְׁרָה נִשְׁגָּה הָרַעַם
וּבִירַח פּוֹר נִשְׁרָף בְּלִיד הַפָּעַם;

ג.

הִבָּה! חֲזִקִי אֲמַצִּי אֵל תִּשְׁתַּחֲוִי
עֵינֵי בְּגָדִי אֲבִלְךָ דְּמָעָה תִּמְנָעֵי;
גַּם בַּפֶּעַם הַזֹּאת תִּרְאִי תִדְעֵי
כִּי לֹא יִנָּח אֵל חֵי עֵת בּוֹ תִבְטָחִי;
מִלִּהְבוֹת תּוֹרַת שְׂדֵי נְמִלְטָה
לִפְנֵי אֵשׁ זָרָה יֵאֵשׁ בֵּת אֵל בְּלִי־מָטָה;

ד.

אִישׁ תָּם בֵּין הַלֵּב שָׁגַם יוֹקֶדֶת
 רִגְלָיו בִּשְׂאֵת לִבּוֹ לֹא תִכְוֶינָה
 לֹא זֶע מֵאֵשׁ לֹוֹהֵט הִנָּה וְהִנָּה
 מִחֲמַד עֵין מִלֵּט נִפְשׁוֹ חוֹמֶדֶת;
 הִנָּה בְּרֹךְ יִקַּח יִבּוֹן בְּאַרְצָן
 לֹא עוֹד תִּקְוֶם צָרָה הִנָּה וְפָרִין;

ה.

בָּכָה תוֹךְ אֹר פְּשָׁדִים הַשְׁלֵךְ מִקְרָם
 אֲבָרָם הוּא אֲבָרָהֶם בְּדִבְרֵי־הַמֶּלֶךְ;
 אוֹלָם נָקִי וְשֵׁשׁ נִמְלֵט וַיִּקְרָךְ
 עֶקֶב לָכֶתוֹ תָּמִים לִפְנֵי אֵל קָדָם
 בְּמוֹדוֹ אֵל זָרְעוֹ יוֹצֵא מִפְּקָדָי
 הָאִיר עֲמוּד הָאֵשׁ בִּישִׁמוֹן דִּבְרָךְ;

ו.

אָב לְשִׁדּוּשָׁה בְּנִי הִנָּה כְּאֵלָה
 עֵת נִאֲמָנָה רוּחָם בְּלִפְתַּח־פֶּתַח;
 בָּאֵשׁ רָצוּא וְשׁוֹבִי אֲחִים גַּם יָחַד
 שָׁרַח מֵאֵל מִדָּאָךְ לָהֶם עֲזָרָתָה;
 וַיִּבֶן הַמִּשְׁלֵל אֲבָר וְפָרָא
 בִּי דָבָר רַע שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יִרְאֶה;

ז.

אוֹרָה אֵל הָעֲבָרִים הִלְיָקָה יְהִי
 שְׁמִיחָה שְׁשׁוֹן וַיִּקַּר מוֹפֶת הַפֶּלֶא;
 זָכְרוֹן חֲסִדִּי עֲלִיוֹן פָּעַל בְּלִיאָלָה

די חביבי

אחת ושָׁתִּים זוּ הַשְּׁבִית כָּל־נְהִי;
מֵאֵז בְּנִפְלְאוֹת יְדוֹ הִנְקִילָהּ
וּבְנִוְרָאוֹת עֲתָה עַל בֶּן אוֹחִילָהּ;

ת.

עוֹד מִן הָאֵשׁ אֲשַׁמַּע קוֹלוֹת וְרַעַם
בָּעֵת יִגָּאֵל בְּנֵי יוֹשֵׁב בַּשְּׁחָק;
אִזְּ אִזְּ יָרוּם, עִם זֶה נִחְשָׁב בַּשְּׁחָק;
כִּי עוֹד בְּמַעַט מִזְעָר יִכְרֶה הַזֵּעִם;
בְּנֵי עַל תִּפְסוּיֹת יִהְיֶה נִוְהוּ;
עַתָּה בָּרֶם מִקֹּדֶשׁ, זֶה אֵלֵי אֲנִיָּהוּ;

מ.

עֲדָה! שִׁיתִי לָפֶךְ אֶדָה תִּזְכּוּרִי;
הִסִּירִי מִקִּרְבֶּךָ עֲזָדָה וְהִשָּׁע;
בְּנִי מֵאֵל עֲלִיזִין אֶדְ מוֹב וְיִשָּׁע
אֲשֶׁרֶךְ לוֹ מִשְׁפָּטִיו חֲקִיו תִּזְכּוּרִי;
הִגֵּו לָךְ נֹגֶה אֵשׁ יוֹמָם וְלָיְלָה
וְיִמִּינוֹ רוֹמָמָה לָךְ עוֹשָׂה חֵיל;

(ה) כ"מ הח' הרפא שאל פורמייני נולד צעריאסמי ט' התקס"ו וגפער ט' התרכ"ג, איז
 אים וישר חכם ונבון אשר היה במשך שנים רבות בין ראשי קהלתו, ויחן השגחתו צפערט על בית
 ה"ח אשר אהב בכל נפשו והמך בכל מאדו. הגבר הנכבד הזה חבר חבורים רבים בלשון איטלקי;
 אך מלאכתו היחיד יקרה המודעת אהבתו ללבונו הקדושה ובקיאורו להשגתם זה היא העתקתו
 אשר העתיק ללהיק החלק הראשון "גהנס" מספר "מראות אלהים" לדנטי אליגיירי
 Trieste Julius Dase, Tip. del Lloyd. austr. 1869 צפערט הזה הנחמד עד מאד
 גרפסה גם שירה נעימה לכבוד דנטי מאת הח' שד"ל ז"ל (עיין כבוד נעים ח' ב').

(ו) הלא המה היקר במיד דוד אפרים קאסנילפראנקו ישע והגנבים ר' ברוך לוצאטו ואחיו ר' רפאל הייז:

(ז) והפסד זה נחמלא כי קן היה וזה מה שכתב לי נדודו כמ"ר אברהם ישראל בר דוד אפרים קאסמילפראנקן על הענין הזה: הביבליוטיק אשר לדודי אלמנני נמכרה כולה לאשר והגברו (Ascher & Co.) אשר בצערליון, אך הקונים האלה מכרו בעז' ההוא כל הספרים כתיבת יד בצריפיש מוזעאום (Britisch Museum) והגם שמורים ונדלים גם כסם "אסיפת אלמנני".

(ח) אחת מצנחתי עודה באבה נקטפה; בנו הגדול יעקב נפטר בצריאספי שנה החרי"ג ובן איין לו. בהו מרים אשר כמ"ר שמואל פוביני מהרה נבארה גלמודה מאיבה, וחלבש בגדי אלמנותה והבש אל בית אביה בצעוריה כמו שהמחבר מספר אח"כ; ושתי צנחתי האחרות שושנה ורבעה היו לאיש בעיר הזאת, הראשונה לכמ"ר מנשה לוצאטו נ"ע והשנייה לכמ"ר דוד אפרים קאסמיל-פראנקן נ"ע, שניהם יראי אלהים ישרים בלבותם ונכבדים לעיני כל אחיהם. הכי"מ רבקה אלמנני כמ"ר דוד אפרים יושבה עוד היום צוירונא אלל בן צרה, ובה יחידה אברהם ישראל הכי"מ סופר מהיר בלשון איטלקי, הקט אהלו זה חמש שנים עם אשתו ובניו צעורין. הכי"מ שושנה אשת חיל ירח"ה ה', מתה בצריאספי בשנת ה'תרפ"ה, ובה החסידה כמותה מרת שמחה המוכרת פאני ז"ל היתה לאשה לידדי אהובי כי"מ הרופא משה קספניטני נ"ע. אחיה כמ"ר הגניד רפאל הי"ו ההולך צדדני אביו ואמו היקרים, הוא אחד מנכדי קהלתו היושב ג"כ בין יועצי העיר ובין ממוניה לועד העקידים אשר צווישן הבריה.

(ט) איין ספק כי זה 25 Marzo 1801 הוא יום הולדת אלמנני, כי גם אני מולדתי בצע"ס היום הזה שנה ה'ת"ר ופעמים רבות אמר לי דרך שמוק, שההפך בין שני חיינו הוא צלמאום כמו שיעור המכות, וזהו הוא לי סימן טוב שלא תבאנה עלי הצרות אשר מלאוהו; אך איין ציד איש להמלט מהן כי מפי עליין תלא הרעות והטוב.

(י) על ענין ההערות האלה כתב לי הח' המליך יעשיה לוצאטו ח"ל: הלא זה דבר זר וצלי דעתי מחשבת אבי נ"ע העתקתי זה כמה שנים ההערות הגלילות האלה כחובות יד אלמנני להצורו על משה חיים לוצאטו בכ"ח ושלחתין ע"י ידידי כמור"ר ש' מוראיש (S. Morais) מפילאדלפיה לכמ"ר אברהם ש' יזאקס לנעווייארק העוסק בהשלמה ספר חולדות רמח"ל אשר הוציא אח"כ לאור בלשון אנגלי בש' התרל"ח: *A modern hebrew Poet. The life and writings of Moses Haim Luzzatto. By A. S. Isaacs, A. M. New-york, office of the Jewish Messenger 645, Broadway, 1878.*

(יא) אולי כל האסיפה הזאת היא עתה בצריפיש מוזעאום או במקום אחר ציד אחד מקוני ספרי אלמנני ובלי ספק ערכה גדול מאד.

(יב) זכור אזכור גם אני את ממשלה אלמנני על נפש כל חברי הגדולים ממני ובפרט עלי, כי נפשו קצורה בנפשי, ויאבהני אהבה פרטית: לעולם לא אשכח את השעות הנעימות אשר עברתי עמו בצניחו בהרמוחו לי את עבר כבוד ספריו ואת יקר תפארתם, והשחלולתו לעורר אהבתי לספרות העברית וללשונו הקדושה, כי גם הוא היה בחומכי נפשי להדריכני במעגלי הלמוד הישרים. משתי אגרותיו לשד"ל נכרת מחשבתו אשר חשב עלי להת לי מקום ללכת לשקוד על דלתי בית עקד הרבנים אשר בפאדובה. לאות אהבתו נתן לי את ספרו היקר

הגיון בכנור" אשר בו קראנו פעמים רבות ביחד, ועליו חרזה כתובת ידו, אך המספר הזה
אבד ממני כי שאל אותו מעמי אחד מחברי ולא ראיתיו עד הנה: על מהמזו היקרה שלמתי
חודות לו על ידי שיר זהב זה אחד מחבורי הראשונים בלשון השיר:

לאב וראש

סופר מהיר במלאכתו מלאכת שמים

נעים זמירות דובר צהות

במ"ר יוסף אלמנצי מעיר פאדובה

בשלהו לי את ספרו "הגיון בכנור"

ביום י"ב להדרש מנחם שנת כי הובאו בית יוסף לפ"ק

את דברי עבדו המכבדו הצ' יצ"ח"ה.

א.

מִנַּחַת סֵפֶר נִחְמַד אֵלַי שְׁלַחָהּ.

אֶסְפֹּת בּוֹ מִבְּחֹר רַבִּי שִׁירָהּ.

תִּגִּיד תַּעֲדִיד עַל גּוֹדֵל חֲכָמָתָהּ;

כָּתַר תּוֹרָה כָּתַר שֵׁם טוֹב לְקַחָהּ.

ב.

אוֹדָה שְׁמָךְ כִּי גַם לִבִּי מְשַׁכֵּת.

הוֹאֵר הַשֶּׁבֶל הַיָּמִיב לְסוֹל דִּרְכָּךְ

עֵינֵי עוֹר הָאָרֶץ בְּדִרְכֶּיךָ.

רוֹמְמַת לֵב נִדְפָה גִּפְשִׁי שְׂמַחָהּ.

ג.

כְּמוֹךְ מִי יִתֵּן בְּכַנִּי עֲמֻנָהּ

בִּימֵי חֲלָדָם לְמִנְפָּתָם יְשִׁימוּ

לְדָרוֹשׁ לַחֲקוֹר תָּמִיד אֶת תּוֹרַתְנוּ.

ד.

כִּי אֲזִי אֶל עַם נוֹדֵד הִנָּעַם יִנְעִימוּ

עֲדוֹת לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעֵנִי

תּוֹרַת לְשׁוֹן עֵבְרִית נִשְׁנִית הִקִּימוּ.

ויהי לתקופת השנה וישלח לי מתנה את ספרו היקר "נום זהב" וגם עליו כתב בידו כדברים האלה:

מנחה קטנה ככף איש לבהור מעם ובכל דרכיו משכיל
כמ"ר יצחק חיים הסטיליוני מעיר טריאסטי.
ואליו הרמותי קולי ואקרא:

כל-שומע שירי אולי יצחק
לי, ובתוכם קסטיליוני יצחק.
אך מה-אעשה עתה? הנה הוחק
ובעט ברזל הגיון לבי. מהק
איש בער, לא ידע אף ממרחק
כי קרוב הרבר; ידיו אשהק
תחת רגלי עד לבלוי די אדחק.

הלא כה דברי, יוא"ל המהבר זה שמו וזה זכרי, ופאדובה עירי, בטריאסטי
אעיר כנורי, ביום ו' חדש העשירי, בשנת יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי
לפני גואלי וצורי (לס"ג). —

ואשלח גם אני אליו שיר חדש להודות לו על מתנתו החשובה וזה לשוני:

לאיש נבון יודע ספר רודף צדק ומבקש ה'
כמ"ר יוסף אלמנצי הי"ו
מזמור שיר זהב לתודה
בשלחו לי את ספרו "נום זהב" למנחה
בחדש העשירי

שנת ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח (לפ"ק).
א.

הנה ישגית הובאת לי מנחתך,
ספר גבלרו בו שירי שיריך,
אך עתה איך אוכל לכתוב אליך
עוד מזמור שיר על גודל חקמתך?

ב.

הן כל טרתי יהיה אין נגדך
כי מי הוא זה לא שמע עוד שמעך
פל-איש חכם משכיר מודה לשמך
תפארת מי יוסף אך תפארתך?

ג.

לִבְנֵי אִשָּׁא קוֹלִי אוֹמֵר: אֲשֶׁר־יִדְּ
אֶל יִשְׂרָאֵל יָאֵר פָּנָיו אֵלָיָהּ!
יִשְׁמֹר תָּמִיד צִאתָךְ גַּם בּוֹאֶךְ:

ד.

מִכָּר צָרָה וְנִזְק יִצְלָךְ
יַעַן מָאוֹס מֵאֶסֶת בְּרִכּוּשֶׁיךְ
וּבִתְוֹרֶתוֹ בְּחֵרֶת פְּרִימֶיךָ:

בעצם הסנה ההיא בליל הו"ר כמוהר"ר מרדכי אשכנזי היושב על כסא ההוראה בעירונו, בשרחו זקק בקהל רב פעם ראשונה בבית מדרש לקח טוב וגם הוא היה בשומעיו; ויהי ממחרת בבקר השכם ויבא לי בבחי"ב ברוב טובו עמי שיר זהב כחב ידו הנו בין השירים השונים הנכללים בספר הזה:

יג) מן ההעתקה הזאת אין בכתבי יד אלמנזי שבידי כי אם שיר זהב מיוחד להיות להם למבוא, וחלק קטן ממנה אשר שלח המחבר משאדוזה לידידו שד"ל, היושב בעת ההיא ישיבת עראי בעריאסטי (תשרי הרכ"ח). באגרתו הוא מספר לידידו כי חצי ההעתקה בידו, ושאל ממנו עזה אם ישלימה או בחצי מלאכה יעזבה; וממה שבחב כאן שד"ל נראה שהשלימה ואולי גם היא נמאה בבדיוטים מוצאוס כי אני בקשחיה ולא מלאחיה.

יד) גם בעירנו זאת מיום תקעו את אהלו בחוכנו השחל אלמנזי תמיד לעשות העוב והישר ולהיות בין גומלי חסד מקבלי כל האדם בסדר פנים יפות ועל כן מצא חן וכל טוב בעיני כל, ויקדש את זמנו ללמוד וללמד לחקור ולכתוב; ויהי לו גיב חלק בכל עניני קהלתו ובפרט בכל מה שנוגע אל למוד התורה למלמדיה וללומדיה, ויבא בזריות לשקוד את בית חלמוד תורתו ויקשב בבונה רבה את מוסרי ויכוחי מלמדו ובפרט במחלקה העליונה אשר בה למדו כמוהר"ר משה יצחק אשכנזי הגדוע בשערים ע"י פירושיו על ספרי חמך ויתר חבוריו הנעימים, ויהן תמיד אחרות אהבה וחבה להנביאים הגדולים, ולא חשך לדבר עמם על עניני תורה וחכמה. ואין ספק שאם היה לרצון לפני האל להאריך ימיו המימות דרכו ועזותו וחשקו ביראת ה' ובלמוד מצותיו היו עושים פרי ביינו לכבוד התורה ולגדול הפארתה. גם כמוהר"ר מרדכי בר כמוהר"ר פנחס אשכנזי מורה זקק בקהלתו יקר בעיניו מאד והשירים הגדפסים בספר הזה אשר שר פעמים רבות לכבודו הלא התה אות ומופת ברור על אהבתו וחשיבותו לו. גם אכספת כמה משיריו חשב להקריב לו כמו שגדפה בזהה מאגרותיו לשד"ל, וממה שחשב וערך להדפיס לכבודו זמן מועט לפני מותו. וגם בכתבו בעירנו חשב אלמנזי כל בני משפחת שד"ל כבני משפחתו וישקוד תמיד על דלתי התפארת המפוארת רחל מורשורנו בת אחות אבי שד"ל ואבי מרת חמר אשר רמשי"ג הי"ל, ועל דלתי הכהלה מרת שושנה כהנת בת אחות שד"ל וערה

בעלת שכל צנועה ונכבדה, וישמח שמחה גדולה על טוב פעמיה ועל מדותיה החמודות, וגם היא מלאה ענג ורצון בחברת איש דעה והבונה כמוהו; והיא אח"כ הנערה לכמהר"ר אברהם זא-מאפו (עמה שני בקדש בעיר פאדובה) לאשה וחלך לעולמה בת ל"ב בשנת ה'תרמ"ח. המפורת המהוללה רחל מורפורנו מודעת בשערים על רוב ויופי שיריה גם היא עטרת הפארת לקהלתנו הקדושה נפטרה בת ט' שנה בחדש אלול ה'תרל"א. ציונה אשר הכינה לעצמה נדפס כבר בכוכבי ירחק מחברת י"ב שנת תר"ח ורוב שאר שיריה ומכתביה הנם עתה בידי וגם עליהם חניף ידי אם יראה האל.

אך מכל בני משפחת ידידו שד"ל נעם לאלמנתי עד מאד הבחור המפואר אהב גר ונפלאהה אהבתו לו מאהבת נשים. החכם המפואר הזה אשר במכתביו ובחבוריו היקרים היה מנעוריו לשם ולתהלה בכל חכמי הארץ וחשב להיות מופת ומאור הדור כאביו נ"ע, נקטף באביו בן כ"ד שנים וחצי בשנת ה'תרי"ד, והמר עליו אלמנתי כהמר על הבכור (גם זה"ש שיר י"ג) כי אהבו כבן ויהי לו לעזר גדול בספריו ובעצותיו; ולמען הראות לו שהוא מכיר את טובתו הגיו לו אהב גר מנחה את מכתבו על הפארתה ה"ה בני ישראל אשר באביסניה באשכנז ואני הרגמתי לכבוד שניהם בלה"ק את האגרת אשר נתן המחבר בראש ספרו. ודוק כי בעת ההיא (ט' ה'תרי"ג) היה אהב גר בן י"ד שנה וזה הוא זכות גדול לאלמנתי שעם כל למודיו ועסקיו קדש לו חלק מזמנו היקר והנער נער. הא לך האגרת:

לכבוד כמ"ר יוסף אלמנצי.

חרדתיך אשר חרדת אל חקירותי אלה על הפארתה מיום החילוחין ואשר הגדלת עד לפנור צי לכתוב מאמר אחד עליהם, ומשא פנים אשר מאז לפניך נסיוני הראשון כאשר הקרבתי לך בחדש Settembre 1843 הבטיחתי לקדש פניך היום בחבור אחר על הפארתה, אשר גם אם אינני בעל מומים רבים כראשון מימ גם זה מחוסר הוא, ובלתי מספיק למלאות משאלות המבמה.

קח נא את מנחתי אשר הובאת לך עם הבעתה חשיבותי אותך הגדולה כגודל ערכך.

אוהב גר לוצאמו.

טו) ויהי כשמי את שמועת מוח אלמנצי וימם לבי בקרבי וכאזי נעכר, אך לא הולאתי לקון קינה בלה"ק על הנרה הזאת כי חשבתי שחכמים מפארים גדולי הדור יקוננו עליו בלשון הזה ומרוב יגוני הולאתי לאור בלשון אישלק, במכתב עתי שנעירנו ביום שני אחרי מותו, הקינה הזאת, והנצחיה כאן מהורגמת עברית, להודיע עוז אהבתי וחשיבותי לו.

צדיק אתה ה' וישר משפטיך. (הקלים ק"ט).

בחמישי בשבת בעלות המנחה ביום י"ג אדר בהיותו קרוב לששים שנה נאסף אל עמיו ה"ה יוסף אלמנצי זל"ה. נולד בפאדובה החכמה בשנת ה'תקס"א, הקע אהלו זה שנים מועטות בעיר הזאת לגור עם אחיותיו ואשר קרוביו, ובמשך הזמן הקצר הזה, שמו הנכבד הודיע כבר לכל, עלה מעלה מעלה, וכל יודעיו היו לו לאוהבים ולחושבים: ואמנם יקרות וחמודות עד מאד היו מדותיו המוסריות כמו שהיתה רחבה חכמתו בלשונות בני קדש אשר למד וחקר מנעוריו ביריות ובאותן רוח עד אין חקר. סופר מהיר ומסורר מפואר קדש עטו ועמו להלחם בכל חקפו וגבורתו, אם בשריו הנחמדים אם במכתביו הפרוים, נגד הסכלות והרשעה. ועמו בגדולתו בקש בעצותיו ובכל מאמצי כמו לעזור לכל הפונים אליו ולהדריכם בדרכי טובים, ובפרט לחזק

צלמודים כל ההגונים לכך; וכל איש אשר נדבה רוחו אהוה לקרב אל המלאכה הזאת, מלאכת הקדש, מלא כו עזר כנגדו, והוא היה אז ומופת לכולם. צלמדו ובחקרו בלי מרגוע את ספרי קדשנו אשר המה חכמתנו הקדמונית והנלחית, לא הניח ידו מלשונות העמים ומן החכמות החיצוניות ואסף וקבץ בחכמה גדולה וביגיעה רבה ציביליאטעק משוארה ויקרה עד מאד, וספריה הספיק לכל מי שרצה ללמוד ולשאוב מהם מי חכמה ומוסר. אך אין לאל יד איש לספר כל תהלות החכם המפורסם הזה, ובלב נשבר ונדכא ובדמעות שלים נודה כי אשיחו אל עמיו היא נרה גדולה לא בלבד לספרות העברית כי גם לחכמה ולחקירה בכלל. ועתה אחרי מותו אין לנו כי אם לשבח ולפאר המימות דרכו, יושר דעותיו ודוחק חכמתו ולהחיותו לעד ולמופת לכל, ובפרט לעוסקים בחורג ובחכמות.

כבוד שמו המהולל בכל שערי החכמה ואכל כבוד כל יודעי רוב ערכו המלוים אותם אלי קבר, יהיו למוזר לקרוביו, וימחו מעל פניהם במקפת הדמעות אשר עיניהם תרדנה על פרידתו הפתאומית המרה עד מאד.

(פו) המלצה הזאת כחז המצטרף לעצמו והחפצת והמלצה חילוקית, אשר היא לסעיף פה עד מאד, הלא המה מלאכה ידידו גדיל ישיע:

ציין הדו

בוא יבוא להורות את הדרך אשר ילך בה למסעיו

יוסף ארמנצי איש פאדובה עד יום קומו לעד בימי הפקדה והשלום.

מי הנבר יהיה לא יראה מות	כל פעלך ישר לא לתועלת
מי ישמע כזאת מי יראה כאלה?	נכון גוך, צדק לך לאדן
מי הוא חכם נכון איש עשה פלא	על כן תמיד תשכון תוך גן העדן?
זבקרבו לא יירא אל גיא צלמות?	לפעור פיו לבלי הק אך שוא אך הבל
מי זה מהשיך עצה נטה אליה	לתור לבור לחקר מי זה יודע?
או מי פתי לבו סר מעליה?	כי קצר המצע מהשתרע
מי יביע אמרו ויהיה דעת:	לדעת מפעל איש טרם בוא הדל;
אתה תרד לשאול אין לך מושיע?	כן כאבן ידם קרץ מתמר
מי זה אל בן אדם קולו ישמיע:	המשפט לאלהים הוא יגור אמר.

והיה זה שלום ביום י"ג לחדש אדר שנת התר"ך.

את הרברים האלה הכין למצבת קבורתו החכם המשורר והחוקר, שמו גורע לתהלה ולתפארת בישראל ובאדם, בתבוייו הנדפסים, ובספרי חכמי הדור אשר שאבו ממעינו, כי כל ימיו אסף וקבץ והציל מאבדון ספרים עתיקים ובאהבה רבה נעתר לכל שואל והפיץ אור גדול בקרמוניות ישראל, ויוסף הוא המשביר לקרובים ולרחוקים, ושמו יאיר לעולמים עם הצדיקים והמצדיקים. ויהיו ימי היוו תשע שנים וחמשים שנה:

GIUSEPPE ALMANZI
DI PADOVA
PER MOLTEPLICE DOTTRINA DISTINTO
LE EBRAICHE LETTERE ED ANTICHITA
ILLUSTRO INDEFESSO
A LUI I CULTORI DI ESSE
E LONTANI E FAMIGERATI
COME A LARGA FONTE RICORSERO
FRANCO PARLO E SCRISSE
FU NEL CONSIGLIARE SAGACE AFFETTUOSO
NELL' OPRARE SOLERTE INSTANCABILE
FIGLIO FRATELLO AMICO ESEMPLARE
MORI CINQUANTANOVENNE
IL VII MARZO MDCCCLX.

(י) והמחז צעריאספני ט' התרל"ז ומנחת קבורהה היא מלאכת המסורר המפואר שמואל
חיים זלמן, והנחתה כאן יען כי לא מלאהיה בין כהני ידו ועל כן לא יכולהי להדפיסה בספרו
"יליד כתר":

רודפי הסר ואמת
אמרו שלום ומנוחה
דמרים בת ברוך אלמנצי
אשר בהשאהר בנעוריה
אלמנת משמואל פוביני
שבה אל בית אביה ואמה
ותמאם בכל תענוגי תבל
להקריש אליהם
לבבה נפשה וכפה
ובה לבדה מצא נחומים ומשען
גם יוסף אהיה
אשר לו שם בסופרי ישורון
ובבוא עליה ימי הזקנה הכתה
במריו תהלואים
עורת אהבה לה באהותה ובבני ביתה
ער יצאה ממסגר נפשה
יום י"ג שבט ה'תרל"ב.

MARIANNA ALMANZI VEDOVA FUBINI
ANIMA GENTILE BELLA DI OGNI VIRTU
VOLO ALLA SUA PATRIA
IL DI XXII GENNAIO MDCCCLXXII.

יד יוסף

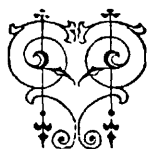
חלק ראשון

אסיפת אנרות עבריות

מאת כמ"ר

יוסף אלמנצי

כאשר נמצאו בכתבי ידו.

לכי ובואי אל מלך המשוררים

שמואל דוד לוצאטו

יושב בלחץ מריאסטי
קריה נאמנה.

לידיר נפשי שמואל דוד!

מורה אני לפניך, בכתב יושר לעיניך, שאם לא כתבתי עד הנה, אוסיף לך כהנה וכהנה, מהראיות הברורות, ותהיינה למאורות, להאיר על פני שכלך, ולהסיר הרון אף מעליך, כי הכית את עבדך זה שלש רגלים, על כל קוץ וקוץ, תלי תלים (אבל איני האתון ואינך בלעם, זהב דרכך איכה יועם), ואשיב על ראשון ראשון, והן יתרון לבעל הלשון, ועל אחרון אחרון, ואפתה הגרון, להפיל תהנה ובקשה, מפני הרב לטושה, אשר על שפתה מזה ומזה לענה ומר, ואען ואומר: מרם להתחיל התשובה, אמרתי הנה לי חובה, לספר באזני אוהבי, אשר כלבי, הסבה הנאמנת, מיושרת ומתוקנת, על אודות האיהור אשר פנית, ולא היה כאשר רמית, אך בנקיון כפי עשיתי זאת, ולא דברתי מימי עוות. ידוע תדע בראשונה, בעצתך הנכונה, כי מי"ב הרשים, אשר באת אלי להאשים, הנה שלשה הלכו, ובעירום והוסר כל נהפכו, בדרך בשבתות ובימים טובים, כי גרים אנהו ותושבים, ובשובי אל העיר, אף בהיותי צעיר, נתתי אל לבי, להכתירני עמרת צבי, ולישא אשה, נערה מאורשה, הלא היא ב"ת מליצת", המקיימת בריתי, ובאתי אליה, ולא הכרתי בתוליה, והנה היא הרה, במהרה במהרה. סוף סוף באה למספר ירחים, והבאתי לה שני אחים, אחד חכם ואחד בור, הק"ל והדב"ה, כי לא רציתי המילדות, אשר כצאן אובדות; ויהי בעשירי באחד להרש, התפללתי לפני עם קדש, על עצב ההריון, נוכח פני עליון, ויעתר לי תפלתי, ושמע צעקתי, ואחר ילדה בת, ביום שכולו שבת, וקראתי שמה אנר"ת, לכבוד ולתפארת, ב"ת מהל"ת לענו"ת, למנצה בנגינות. אחר הרברים האלה, שמעתי נוראות ראיתי פלא, ויעצתי עצת הוש"י, להוביל לך מנחת שי, מבתי הצנועה, והנה היא נעה, לקראת דרך מלך ישראל, ולגלות את און שמואל.

אינך רואה בעיניך, ושלתת יד ימינך, להכות אותי כף אל כף, במה אקדם לך במה אכף? כי עלתה בך אש החמה, ושרפת לי בבושת וכלימה, עת השבך עון ושגגה, אם אמרתי בלשון רכה וענוגה, דעתך דעת עליון, ואתה נשאת לי בזיון, עשותי כזאת להעתיק המקרא, לא בדקדוק ולא בסברא, ולא השבתי פירושי, עת היותך עמרת ראשי, אמרתי כבר אכבדך, ולשום זר זהב על קדקרך, ומה תשיב באמרי דעתך דעת האל, הנאצלת ממנו אל ראש שמואל? —

בשירי למגדילסון, קרה לו אסון, כי היית לו כמתלהלה יורה זקים, קולות וברקים; במרם כל אומר לו, לנחמו מאבלו, לא באמת שגינה, ושירי זהב מצאנו ראינו, בשבה האנשים, מכסות ההכמה לבושים, אשר על פני כל הארצות,

בראש כל הוצות. ובבואי אל כלל השיר, אם עני הוא או עשיר, אומר כבתהלה, כי לא נאוו לי השבה והתהלה, ומכיר אני את מקומי, ויודע אני את תומי, (הנה בשמים עדי, ובמרומים סהרי), כי ידעתי נאמנה צעיר אנכי ונבוה, לא חכם ולא חזוה, לעלות אל הדרי זמרה, מזוקקה וברה, כמו שעשה מיודעי, זה דורי וזה רעי, ויהי דרך בא עד הראש, ולי שפך לענה ורוש, בהיותי בתהתית ההר, ללקוט שיורי התירוש והיצהר.

מעות אשר יוכל לתקון, אין לו שרפון אין לו ירקון, באמור לשקות במקום ילשתות, ויצא השמן מן הגתות; וכן על זה הדרך, אפרוש כפי אכרע הברך, ואתקן אור השלם, אשר לא אוכל להתעלם, מבית ומחוץ אצפנו, אהותנו ולא ארפנו, (אם יערב לך שיהי, כי לא ידון רוהי).

„אין חקר אין מספר למאד נפליה;

„אל צורר היאודים הרב דקרת

„נשמט כל איש ואיש אתה גלית

„פירון! פירון! עין התועים נקרת.

ולמה שדקדקת, וברצוני לא צדקת, לאמר כי הבית השלישי אינך סובר, שבנשמה האנושית בכלל ידבר, ולא היתה ברמיונה, ולזכרון בין עיניך, מה שכתב Cicero — De Oratore III. „Intellectio est, cum res tota parva de parte cognoscitur, aut detoto pars“ Sincedoche כפי חכמי הדבור וההלצה, ופרט ללמד על הכלל כלו יצא, וכן הכלל על הפרט הנה בא, בלי מסה ומריבה; המשל בזה, ואתה תחזה, בפסוק כל הנשמה תהלל יה, כונתו כל איש ישבה לרב העליליה. שמן ששון ויקר הוצק עליך, נראה לי ברור לפרש אליך: ששון בזמן שנצח המלחמה, עם הרשע Lavater אשר להבל דמה, ויקר בהכמתו הגדולה, אשר נשאו על כל מעלה, ו Engel ו Denina כתבו בשפה ברורה, ליהודים היתה אורה, עת שמשו יצא על הארץ, ונתן את כת Spinosא לכליון והרץ, ליתן אמת על פני תבל, ולהיות בואת הספינה כרב ההובל: כי שבט מישור שבט מלכותך, איני רואה דבר הנצב לעמתך, ושבט מישור הוא שבט ברזל ועופרת, אשר מלך והכה קרקר Lavater על גפי מרומי קרת: במנהם! במנהם! את היכליך, באיזה מקום השכתי השמליך? לא אוסיף עוד ראות פניך, אם לא היה נכון בעיניך, שם אביו להוכיח, כי בזה תכיר, שהכם היה, ונפשו לו היה, לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, כבוד אומר כלו, ומצאנו בס' המאסף, כי שומע יוסף, מנהם סופר ומלמד תינוקות, דובר מישורים והולך צדקות, ובכן נטעתי בעץ מאמרי, אף שאינו עושה פרי, גם ר' משה יהיה כנושה, לישב על מזוזה היכל ה'. עד פה תבוא לרגל המלאכה אשר לפני. ובבואי אל השיר האחרון, בלבד שתרחיק מסוה החרון, אורך ביושר לבב, כי היית לי כחובב, אשר יעץ אל חותנו ראש הנביאים, ממך תסיר המשא ותכביר הנשיאים; כן דברת עלי, מעדו קרסלי, ונתתי תנועה יתירה, אך כרתי משם זמורה, ואשכול ענבים שמתו, אם לא שוייתי ודוממתי, (ואתה תבחר ולא אני, פן התנועה תרבקני), תחת מי יעלה עולה וריה ניהוה, לומר מי יעלה עולה?

כמו מנוה.

מה נמלצו להכי אמרותיך, מדבש לפי שיריך ומליצותיך, רבו מלמנות עצמו מספר, ובהכמתך עונותי שא שנגותי כפר, ואנכי עפר ואפר, מלעמוד אל בית הספר, והייתי ממשש בצהרים, לבני יהודה ואפרים, ובמקום זמיר העלתי שמיר, בעט ברזל בצפורן שמיר; אבל הקורא ימהול, ויטמן טעיותי בהול, בהקדים כי אפילו שעה אחת של קורת רוח, אין בי, ובלבד זמן לשוב, כאשר יוכל להעיד לך אוהבנו, ש אול פורמיניני השוכן עתה בקרבנו, (שנשא נפשו בהכמת ומוסר, בהכמות למודיות ורפואיות לאסור אסר, מלבד הלשונות ודבר רומי יוני צרפתי ואשכנזי, את כל זה אמרתי בהפז).

ויהי כראותי את המצבה המתורגמת, אשר שלחת אלי בלתי ההותמת, שש אנכי על אמרותיך, כי אראה זממך במעשה אצבעותיך, וברוב שרעפך בקרבי, אמרתי בלבי, זה חלקי בכל עמלי, אם אמרתי מטה רגלי, הסרי דרך הנאמנים, יהיו לי למגינים, ואתנה לך שיר Epigramma בלשון רומי אשר העתקתי, ואל עם לועז זרקתי, הבט נא רחם נא על שוליי, ועינך שים עליו.

Ex Amaltheorum opus. — Amstelodami, 1718.

„Lumine Acon dextro, capta est Leonilla sinistro
„Et poterat forma vincere uterque Deos;
„Parve puer, lumen, quod habes, concede sorori,
„Sic tu caecus Amor, sic erit illa Venus“.

Traduzione.

Ad Acon il fanciul destr' occhio manca
Pari a Leonilla madre a parte manca;
Ed in bellezza vincer ponno i numi
Son d' entrambi 'l valor non conti numi.
Dona alla madre tua, figlio vezzoso
Il lume, ch' hai; e per non esser vezzoso
Cieca ti renda, qual d' Amor, la faccia
Onde Vener gentil essa si faccia.— (1)

תנחומיך ישעשעו נפשי, ואצא להפשי, והיו בלא היו Numi השני במקום Nummi, בת מליצתי רושי וקומי, וגם Matri ולא Sorori, עמי קומי אורי, כי ויוגם היתה אם קופידו, כאשר הכמים הגידו.
אצפה לדברריך, אהוה לשירריך, אשר לך עוד לאלף ולרבבה; ותוסיף לי חבה, שלה לי תפלתך בבי' חלקים, (ואת חובי אשלם, ולא אכלם), ויהיו לי לענקים, מנפך ספיר ויהלום, ואתה שלום וביתך שלום. —

פה פאדובה יום טוב אשר יקום כסרו כי אתן שנת

ידיך הקצן יוסף אלמנצי לפיג.

(1) החרת האילוקי הזה הוא קשה בעיני מאל ובפני העור הרביעי והשני ולמי העסקמים בדקדוק כאשר חמה לפני.

Nr. II.

במוריא גרושא, שלמא נפישא, לגברא קדישא, רחימא ופרישא, להכימיא רישא,
צנא דרובשא, בהכמתא קשישא, בכל מדרשא, צפרא ורמשא, כמ"ר שמואל
דוד לוצאטו נר"י כשמשא לבני אנשא.

זיריה נקט ואתא בפרוותא דמשמהיג מריאסמי יע"א דבה תהדי נפשא.

כ"ה.

לאוהב ורע אחוז בהבלי בויג עבותות אהבה הנה מה טוב ומה נעים,
איש חסד אוהב התורה ולומדיה חכמים ויודעים, כעין שתול על פלגי מים אשר
פריו יתן בעתו נטע שעשועים, דבריו דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים,
הלא זה כמ"ר שמואל דוד לוצאטו אשר הוד והדר לפניו מפלאות תמים
דעים, ונהרו אליו כל הגוים יזמרו לשמו כי נעים, בתפים ובמנענעים, נרו יופיע
לעולם ועד יראה זרע יאריך ימים על שלשים ועל רבעים, אבי"ר.

הטאתי אודיעך על הטא שהטאתי לפניך בלא יודעים, ועוני לא בסיתי
אמרתי אודה עלי פשעים. ואתה! נשאת עון הטאתי סלה רע הרעים? על זאת
אתפלל כחסיד אליך לעת מצוא (זו מיתה) תערוך לפני סלח"ן אנא שא נא
פשע אחיך הקריביו נא לנעימותיך ואל תהשבהו כמצורעים, אם לא בא בכל
עת אל לשון הקדש אך הבי"ל הביא מעשה תענועים, עת בוא דברו במהפכת
זרים בלשונות שונות על לב השומעים. ומודה אני לפניך לא ידעתי דבר כי
נער אנכי מקטני בני ישראל צעיר הנני אל עין הרועים, (ולא זכר שר המהכ"ס
את יוסף וישכניהו על זה המרמרו מעי נהפך לבי בקרבי ואור עיני גם הם אין
אתי על כל פצעים, ומגלילי ידיו לא נקבצו דיו"ת כי יד ה' היתה בו דאגה
בלבו הקוקה כבנקיקי הסלעים), באתי אליך במשל והיירה (אוי! מה היה)
מוסור לדוד? קינה לדוד מבעי ליה הייתי כגבר אין איל מבין התועים. וכן
עשיתי אחר הדברים האלה ונתתי לבושי שק ולא הייתי לך למשל כי אם
לקינים והי בהרוזים צולעים, ואחרי כן אויה לי! שמועה רעה שמעתי בשמוע
את הקינ"ה ואת המפל"ה בשיר של פנעים, נפלה עטרת אוהבי לבי למ"ו א"ב
אהובי יצעק בקול מרה הצדיק אבר איננו כי לקח אותו אלהים מבין צנועים.
זכר דבר לעברך על אשר יהלתני קרע את בגדך לשנים קרעים, אך אמת נכון
הדבר תנה כבוד לאביך זקן ושבע ואל תבכה יותר מדי כי בזה לא בחר ה'
עת אנהנו נוסעים מן המקום הזה ללשכת המלך אשר עין לא ראתה, אשרי
המהכה ויגיע לאחוז בקלעים, ותעלה לזכרון בין עיניך אמרי יושר ר' עקיבא
כי אביך עתה במנותות שאננות ורחקו אליו כל הצועים; הוא בקדושים אשר
בארץ ההיים המה לבוש תכלת והור בין שורות של צדיקים ועטרותיהם
בראשיהם שלל צבעים; זכור תזכור מה שאל הכבוד הרעים, קטן וגדול שם
הוא ועבר הפשי מאדונו כי יבוא את עתו להבל הכסף לריק הסלעים, כמות
זה כן מות זה ואין שלטון ביום המות ומה יועיל לגור ימים רבים בארץ ציה

וצלמות גיא הצבועים? לא כאלה חלק יעקב לישב פה תמיד בעמק הבכא הצ'ר משוגעים, כי יקר בעיני ה' המותה להסיריו אשר נשמת רוח היים באפם ושבה אל בית אביה כנעוריה מעל שבעה רקיעים, ולא תלך הלך ובכה לשוט בארץ ומהתהלך בה מקום אשר אסירי המלך אסורים מבין רוח עושים: ובכן על מה ועל מה יהדר האיש וילפת כי יבוא מועד לאסוף רגליו אל המטה וישלך לרגלים?

הלא צבא לאנוש כצל ימינו עליו ארץ ימי שנותינו בהם שבועים, ואם בנבורות אחד מני אלף ראיתי בני עליה והנם מועטים לשמונים או תשעים, ומה כהנו כי ניהל רמה וגוש עפר בזעת אפינו אשר אנו יגעים? די והותר למי ששתה לצבות בטן את סף רעל — כפור הקצף — כוס המתו שלשה גביעים ולמי שאכל לנפיל ירך אשכלות מרורות ויהיו ימי שני חייו מעט ורעים. הנך רואה בעיניך Lucrezio בספרו De rerum natura מה ששפתיו ברור מללו? ואתה ידעת אתה שמעת דבר רביר על אפניו בענין המות להמשורר הגדול Adriano Metastasio בִּשְׁלוֹ Atto 3. Scena 6 אשר הבאתי מעם לועז אל בית יעקב:

הֵן יִשְׁקַר כִּי הַמּוֹת
קָשָׁה מִכָּל-רָעוֹת;
יִסְרָה מִמִּגְדָּעוֹת
אֶל מִי צָרוֹת אֶתָּה.

Non è ver che sia la morte
Il peggior di tutti i mali,
È un sollievo dei mortali
Che son stanchi di soffrir

רַק בּוֹ מוֹצֵא כֶּף נַחַת
נִבְרָר חֲקֵם בְּעוֹז;
רָפָה בְּכָלִי מְעוֹז
יִסְתַּד יוֹם בּוֹא עִתּוֹ.

Non ritrova un' alma forte
Che temer nell' ore estremo;
La viltà di chi lo teme
Fa terribile il morir.

האיש הלזה הכם הרשים ונכון להש כפתהו של אולם עשה בקיעים. ואתה תוכל לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי לעזוב יגון ואנחה אם תוליד לימין הר"ב בהינת העולם זרוע תפארתך אשר סדר באדם כל מראות נגעים. וכנים דבריו דברי פי הכם הן על ענין הנשמה בחלק ו"א פרק ב' "טוב תתי אותה לך מתתי אותה לגידופים" בין הבלי האנשים אשר לא ידעו הבין שקר וכזב וזרעים. ובחלק ו' פרק ב' "זאת המלאכה זוה פריה" להקימה מעפרה עד עלותה בשלום עליה לא תדר תמיד אחריה, "ושבה אל בית אביה כנעוריה" השקט ובמה מבין השועים.

בזה אשים קנצי למלין אעזבה עליך שיהי, וסלה נא את דברי אלה אשר התהננתי מעשה צעצועים, משגיאות נקני ותכון תפלתי לפני ה' אלהים צבאות יחי אדוני המלך דוד לעולם וכל העם לו משתהוים וכורעים, ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים בבוא יום ה' הגדול והנורא יתמו המאים מן הארץ

ורשעים, וחרפת עמו יסיר וזכר חסדי אבות ומביא גואל (לפ"ק) ועל
מושיעים, אכ"ר.

פה פאדובה יע"א מי גבר יהיה ולא יראה מות למטמוני"ם בשנת
באשר הוא סוף כל ה' אדם וההייתן אל לבו (לפ"ג) ויהיו האנשים עניים
שפלים ונכנעים.

תול"ע משפחת התולע"ן מבני יקט"ן צעיר שבתולעים,
הוליד את הסרו"ן הלא הוא מן הפרעושים הנרועים,

א י "ן .

Nr. III.

ירידי הנעים נטע שעשועים, צנצנת המן, בויז וארגמן טור אדם פטרה.
הולך תמים ונגיד לאמים פלה הרמון קנה וקמון רוקה מרקחת מור ואהלות
זקרה. בר לבב, כיתר חובב, אלופי ומיורעי זה דודי וזה רעי כמ"ר שמואל
יעקב הכהן נרו יאיר בעיר מורדינא יראה זרע על כל תולדה.

שמועה שמעתה, אשר ידעתי, מדוע אחרו פעמי מרכבותיך לראות תשובתך,
נאווה לי בכל נפשה ובכל מאודה. ששתי כעל כל הון כי הוד והדר לבושה,
גובה וגאון בהיותה הולכת ומתפשטת, לא נחה ולא שוקטת, מהרבות דבריה
בהדרה והודה. קול לה קול מליה, בעברי על שוליה, הייתי כבלי אובד, כאגוש
במשא כבד, ארוכה מארץ מדה. אם אין פניך הולכים, אל תעלני בדרכים, אשר
עברתי, ובהם הכרתי, שכולה וגלמודה. ראה אתה אומר אלי, כי מעדו קרסלי,
ודרך גבר בעלמה, על מה ועל מה, פן נתנה הארץ לה לבדה? שמר תם
יעקב יושב אהלים, מי כמכה באלים, וראה ישר, בעבותות אהבה נקשר, זה
נתתי בלבי אשר לא צדה. והאלהים אנה לירי, ושמתי לי מקום מסעדי, רק
בהדרי התורה, מפו ומפנינים יקרה, צור תעודה. וברחתי כמטחוי קשה, מבת
יורשת נחלה תהיה לה, וביובל תצא מעמלה, בהדשה ומועדה. היא מפוזת
ומכרכרת, הכבר והיותרת, עשר שמור לצבי ויהמור, אוצר כל כלי חסדה. ואם
עניה סוערה, לא נחמה במחסורה, אם אפס כסף המחיה תאניה ואניה במשפחה
אשר נפרדה. וגם אם תפנה אל ערכך ממנה, שמור דרכך עמל ואון תחת לשונה,
אחריתה מרה כלענה, כחרב פיות חרה. ואפן בה ובה, והוא צילע על ירכו,
גבר אשר ייסרנו יה, לתת לו ענלה ופקדפיה, קרץ מצפון בא בעדה. אם היסין
ואשמאילה, כי רבים הללים הפולה, ועצומים כל הרוגיה, התאנה הנטה פניה,
על ארס יסודה. ואם השך משחור תארה, זו רעה הולה ומארה, אחת אהובה
ואחת שנאה, אחת נביאה, ואחת לביאה, רבות רעות יחד באגדה. הלא זה
הדבר, עם נבר תתבר, ואל תשים שבין בלועך, להכות את רעך, ויחרד יוסף
הרדה. ויאמר מי איפוא בכל מעשה תקפו, דורש ושואל, איך שומר דת האל,
מכף רגלה ועד קדקדה? — אף כי אמר אלהים בהקים גבוהים במשפט
הראשון, שמרתו כאישון, וקה לך את הילדה! פן תאמר בלבבך אין לך פת

להשיב ומה תענה? לא יירא לבי אם תחנה עלי מהנה, ובערי יגמור משה אחיך, נוקשת באמרי פיך, לפני קהל ועדה. סלה נא, באפים מנה, ואל תתן את נפשך דגנך ותירושך להכין רשת מצודה. כמהר צפור אל פה, והנה משפה, כי תחת יופי, ותחת פתיגיל מהגורת דופי, העול"ה על מוקדה. יען כי מאם האדם הזה, (צעיר או נבזה), את מי השילו"ה, וילך מנו"ה, להקריב קרבן תודה. ועל כן הנה ארשי לפניך, אל תרום בת עיניך, ברחקי מעל גבולי, גם כל מכה וכל הלי, לעבוד עבודה. שמע בקולי איעצך, ובוה אהלצך, אל תוסף דבר אלי עוד על הענין, כי לא נכון הבנין, ולך אסלדה. ואל תשמע לקול מלחשים, שרי המשים, לאכול ולשתות, ויקומו לצחק בהרשים ובשבתות, במשל וחידה: אהיה לך מודה, בבית ובשרה, כל זה איננו שוה, רק לבדי בעתיד והוה, כי לא נסיתי בתענוגות בני האדם שדות ושרה, רק עם חכם ונכון, דברתי עד הנה בלי עצבון, וסור אחר אל תגל, כי בימינך שגל, בצמיר ואצעדה.

ובכן שש אנכי על אמרותיך, מאד עמקו מהשבותיך, בשמעי בריאות וטובות, תבנית היכל מהטבות, אשתך כגפן פריה ובתה יהודה. אתה רוצה לקנות ספר מגני ארץ על שלחננו"ת ויהיה מרפוס אמ ש ט ר ד ס, בזאת אינני בומה אך לא אהיה נדרם, ונפשי לא שקטה, מלבקש ולהפש, מחכם או טפש, לתת את שאלתך, ולעשות את בקשתך, ולא תאהזני רעדה, ביתן לכסף מוצא, אך תתן לי עצה עד איוה גבול אוכל להגיע ועד איוה חוק, ולא אשא דעי למרחוק, ויהיו כל ימי מכאובים חיל כילודה: משה אברהם פאציפיקו אוהבנו השוכן עתה בקרבנו, אשר הגיעני הלום, למו פי נותן לך שלום, כי מנוית הארי רבש ררה. ומה רב טובך אשר לך חומר, מרדכי שמואל גירונדי ירידנו חוקר ולומר, ונפשו קשורה, להשק התורה, ותמלא כרה.

ובכן אתן יד על קץ, פן שקץ תשקץ, ואקוד ואשתהוה אפים, לעצום ור"ב ובנו לומרי תורה פורשי כנפים, היושבים ראשונה במלכות להכין אותה ולסעדה: שלום רב לאחייך אליעזר, אבן העזר, וברכות לאוהבי משה, כאפרים וכמנשה, ולאמך החסידה. שלום שלום לאילת אהבים על ערבי"ם ואל כל בני ביתך זקנתך ושליתך אשר בידה.

ושלום יהיה לנו ולכל ישראל, בביאת הגואל ועלו מושיעים בחר ציון אל בית המלך העליון בגאולה העתידה, אכיר.

פה **פאדובה** הגדולה והרחבה, י"ד לחדש **אדר** ראשון הוא ונאדר כי אתן שנת" כי **אלהים יושיע** ציון ו**יבנה** ערי **יהודה** (לפ"ק).

עבר עברים, תלמיד התלמידים, נבזה וצעיר, מאנשי העיר, אשר ידו הרה,

אי"ן.

Nr. IV.

צ"ה.

יוסף לידירו לשמואל דוד דברי שלום ואמת.

באתי אל ארץ מולדתי ואמרתיו הי אנכי לעולם כי הייתי כאחד האדם ביום שקייתיהו מצאתי און לי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים ותרצני. עלין לבי להוות בנועם שיריך ולבקש בהיכליך אוצרות ספרים הרבה אין קץ. שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב.

ביום ההוא ואני יושב בשער המלך המשוררים נכספה וגם כלתה נפשי לבקש את הנרדף ובקשתי את שאהבה נפשי על ענין הקריא"ה הנכונה ללשונו הקדושה ההפוכה כמו רגע ולא הלן בה ידי אנשים חכמים וידועים לתקן את אשר עותו הראשונים ואמרתיו: איככה תטפנה נפת שפתי זרה? יועם זהב לשון הקדש אם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו על שפתינו רק נהשת וברזל? איך יערב שיהנו אם לא ידענו את כל הדבר אשר יצא מפיו? עיני ראו ולא זר את כל אשר כתבת לא מתלמידך על ענין קריאת התנועות וגם אם מצאתיהו מתוק מדבש ונופת צופים, לא לרצון יהיה לנו כי קצר הוא מהכיל. ומרום מראשון נראה ענין האותיות אשר ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט כי אברנו הכמת המוצא במתכנתה ואין בנו איש אחד אשר יוציא את התיבה כמשפט הראשון כמו שכתבו רבים עם סיבסטיאנו מונסטרי. במלאכת הדקדוק השלם של *Nec constat nostro aevo quis olim genuinus fuerit pronounciandi modus.* ועל כן הם לבי בקרבי על הדבר הזה ושפת לא ידעתי אשמע אבל מה כתי כי איהל? לא ידעתי דבר אך בלעני שפה ואיך ישמע אלי ילד שעשועים מדי דברי בו? וקול ענו"ת אנכי שומע קום לך עליה מזה ושמע בקול *Du Duc de la Rochefoucauld dans ses maximes* Nr. 78. Le silence est le parti le plus sûr pour celui qui se défie de soi même.

ומלבר זה מורה אני לפניך כי פחד פחדתי ותכסני פלצות בשמעני כל אשר קרה להבם צרפרי וזה שמו מאסקליפי"ו שגנו נתן למכים ולהיו למורטים ולא הסתיר פניו מכלמות ורוק על מה שדבר — *In grammatica hebraica a punctis aliisque inventis Massorethicis libera.* קריאת המלות בלי נקודותינו, והברות *Vocales* תבאנה כאשר נמצא בקריאת האותיות באלפ"א בית"א. דרך משל אחר הבי"ת "Beth", תבא תנועת E, אחר גימ"ל תנועת I, אחר דל"ת A, אחר נו"ן U, אחר קו"ף O וכיוצא בכל שאר האותיות, ועל כן לדעתו בראשית ברא אלהים צריך לקרות *Berahsith berà Aleim* וזה לנו לזר; ובראותי כי אויביו רבו מלמנות עצמו מספר גם בארץ מולדתי שבא "Journal des savans, an 1755 pe. 565", אשר פער פיו לבלי הק כנגרו, והחכם *Fourmont* צרפתי גם כן כמוהו קורא לאוהביו ולשומרי מצותיו "גוי בלתי דעת כמו ראשם" ומבני איטלי"א נבחו דרכם והמיהו דברים קשים כגידים כלפי מאסקליפי"ו, הלא המה: *Guarino, Finetti* ואחרים רבים — על כן זחלתי ואירא מהות דעי ואדברה אליך את כל הדברים

האלה: אודה ה' בכל לבב אשר הנחני בדרך אמת להכיר מה שלבי הפץ גבר
 הכם בעוז אשר גבר עלי הסדו לשמוע בקולי ולדבקה בי. ושמעת וסלחת.
 אור נא כנבר הלציד ללמד את בני יהודה את הדרך ילכו בה ואת
 המעשה אשר יעשון ולשון עלגים תמהר לדבר צהות כאשר דברת לאמר: "אמת
 מארץ תצמה מן האוזב אשר יוצא בקיר, וצדק משמים נשקף ויעשה פרי תבואה
 ומלאה הארץ דעה" את כל זה כתבת "בכנור נעים" אשר בידך ואתה יודע אי
 זה דרך ישכון אור להאיר על ארץ יהודה ברכדוק שלם כרצוני וכרצונך הטוב,
 ולכן המול על בת עמך אילת אהבים ויעלת הן כלילת יופי משוש לכל הארץ,
 קום עלה והצלח על בתולת ישראל ולך תהיה לאשה דדיה ירווך בכל עת
 באהבתה תשגה תמיד ראה היים עם אשה אשר אהבת כי מה' יצא הדבר. בנה
 לה כבראשונה בית הרש בדרך המלך לעשות כרצון איש ואיש ויבואו אליה
 ערב ובקר וצהרים לבקר בהיכלה לשמוע בקולה להראות העמים והשרים את
 יפיה כי טובת מראה היא — במראות הצובאות כאשר צבאו מקדם פתה אהל
 מועד.

הנה בירי אגרתך אשר שלחת אלי טרם בואי לעירך ופריה מתוק להכי
 אפס כי שמת שכן בלועך להכות את רעך על שירי מתורגם משירי פיטראק"א
 ואהשבה בעניי לדעת כי מאד מאד הוא נקל על לב השומעים משיר אחר
 ממשורר הנוכח שאתה הבאת אל עם בהר לו יה "תקוה ממשכה ערי נלאיתי"
 אנא דודי כפר ומהל וסלחת! בשיר הלזה גזרתי אמר ותחת "כי המרוץ
 לריק אחר מותנו" כתבתי "אינם אל רעיתי בהיות בינינו", במקום "פן זולתכם
 יום יום הנה הרגלתי" אמרתי "כי זולתכם יום יום לא התעוררתי", וכן בטור
 האחרון שמתו מלת "הכרתי" תחת השכלתי, אמור אלי אם כנים דברי.

אני בער ולא אדע שרש וביאור מלת "ישמון": תנה לי פירושך ושרש
 דבר נמצא בה.

בשיר זהב "Laureandosi" אתה צדיק על כל הבא עלי, אבל אני לך
 את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתנגד עמי לפי שבכל השירים אשר יצאו
 מתחת ידי כתבתי בכל אחד ואחד תיבת "OH" ההסרה בטור "Quando eh'in
 un balen veggio ritorna" והנה שכתתיה בשיר ששלחתי אליך.

הלילה לי מעשות כדבר הזה לקרוא לך "Plagiario!" הלא ידעתי הלא
 שמעתי כי מאד עסקו מהשבותיך ורק בתם לכבי ובנקיין כפי אמרתי כי
 "Plantavizio" כתב כמותך ושפת אמת תכון לעד, כמו שראיתי על הנקודות
 כתב יושר מהמדרק הגדול "Cristoforo Cellario" ועל כן למה אדוני יהרה
 אפך בעברך? הלא כתוב בתלמוד מ' סנהדרין פרק הנהניקין אר"י סגנון אחד
 עולה לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד; ומי הכם ולא יבין
 אלה?

ועל ענין התלמוד נפשי אויתך בלילה על משכבי בלילות ואהשבה לדעת
 ינעתי ולא מצאתי, אך יהיו צורקים שני מאמרים הפוכים כאחד; הלא המה:
 מאמר אחד בנמרא ברכות פרק א' להראות שמעשה אישות עשה בלעם עם
 אתנו כתבו חז"ל כדברים האלה: "ולא עוד אלא שהיית עושה עמי מעשה

מהכמה שאלתי לדעת מה זה ועל מה זה? במה בויתי את שמך כי שבת מאהרי ויהרר **רשמואל**?

שמע נא ואנכי אדבר: אם יש את נפשך לדבר דבר על כל אשר שאלתי, למה תעמוד מנגד מרהוק ולא אכיר כתוב יושר אמרי אמת להסיר המסוה מעל פני? אם שתקת מה תתן לי כי עתה ריקם שלהתני?

מה לך נדרם קום — עלה והצלה — חזק ואמץ; — ספר נא לי ממכון שבתך את כל אשר נתת את לבך לדעת הכמה ולראות את הענין אשר נעשה על כל דברי האגרת השוכבת בחיקך, מי יתן אפוא ויכתבון מלי על לזה לבך? ראה אנכי נתן לפניך היום את הדבר הקשה כמו זר השבתיהו אין זכרון לראשונים וגם לאחרונים.

כתוב בהני ב' גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון ובגמרא פ"ק דבתרא רב ושמואל וכו' הר אמר בבבלין והר אמר בשנים ששני בית ראשון ת"י, בית שני ת"ד, קשה לי עד מאד מזה ומזה.

מה נאמר בכבוד בית שני אם הסרו לו ארון, כרובים, רוח הקדש, אורים ותומים ואש השמימי בכתוב בירושלמי מסכת סנהדרין ובמדרש שיר השירים על פסוק אחות לנו קטנה וכו'?

מה נדבר על הבנין אם הגי הנביא דבר את כל הדברים האלה לאמר: „מי בכם הנשאר אשר ראה את הבית הזה בכבודו הראשון ומה אתם רואים אותו עתה הלא כמהו כאין בעיניכם” — ורש"י פירש אשר ראה וגו' את הראשון אין זה חשוב בעיניו הלא כמהו כאין יודע אני כי מי שראה את הראשון אין זה בעיניו אלא כמהו כאין „זאת היא הנבואה השלישית וענינה מהאנשים שראו בית שלמה שהיה גדול ורם ורב כלו זהב טהור ואבן יקרה והבית אשר היו בונים להיותו קטן מבלי עשר לדלות העם היה כאין בעיניהם וכו' ירצה בערך אל אותו הבית הראשון ובבחינתו יהיה זה כאין בעיניכם” עכ"ל. וכמו זה כתב האלשיך ב"מראות הצובאות" שלו, רד"ק בפירושו ואהרם רבים?

ומה נצטרק על השנים אם נראה אור שהבית הראשון עמד תכ"ב שנים ו' חדשים וי' ימים (ככל אשר אני מראה אותך) ולא ת"י כמו שכתבו הו"ל בהרבה מקומות ואהריתם נמשכו הראשונים והאחרונים מההכמים וידועים רבו מלמנות אשר ספרו לנו דרושים לכל הפציהם והדרושים עד אין מספר, ואשר יסרו בנין גדול לגמטריאות ולנוטריקון וכיוצא על הענין הזה? ראה אני אומר אליך: הא לך החשבון, עליו עניך תהווה משרים; ראה יריתי כי אש יצאת ממנו ותיקר עד שאל תחתית ותלהט מוסרי הרים הגבוהים אנשי ה' בחכמה ובתבונה ובדעת, על כן יצאתי לקראתך אדברה וירוח לי אפתח שפתי ואענה:

בשנה הרביעית למלכותו המלך שלמה התחיל לבנות הבית לה'

(מלכים א' ו' ודברי הימים ב' ג')

אבל אם נחשוב משנת י"א למלכותו עד שנת הארבעים אשר מלך בירושלים

Anni 29		(מלכים א' י"א ודברי הימים ב' ט')						הנה יעלו בירינו
"	17	"	"	"	"	"	"	רהבעם מלך
"	3	"	"	"	"	"	"	אביה
"	41	"	"	"	"	"	"	אסא
"	25	"	"	"	"	"	"	יהושפט
"	8	"	"	"	"	"	"	יהורם
"	1	"	"	"	"	"	"	אחזיהו
"	6	"	"	"	"	"	"	עתליה
"	40	"	"	"	"	"	"	יואש
"	29	"	"	"	"	"	"	אמציהו
"	52	"	"	"	"	"	"	עזריהו } או עזיהו
"	16	"	"	"	"	"	"	יותם
"	16	"	"	"	"	"	"	אחז
"	29	"	"	"	"	"	"	יהזקיהו
"	55	"	"	"	"	"	"	מנשה
"	2	"	"	"	"	"	"	אמון
"	31	"	"	"	"	"	"	יאשיהו
"	— 3mesi	"	"	"	"	"	"	יהואהז
"	11	"	"	"	"	"	"	יהויקים
3 mesi 10 giorni		"	"	"	"	"	"	יהויכין
"	11	"	"	"	"	"	"	צדקיהו

ובשנת עשתי עשרה למלך צדקיהו בא נבוכדנצר מלך בבל לירושלים ועל ידי נבוזראדן הרשע עבדו שרף את בית ה' ואת בית המלך, אם כן בית ראשון אשר בנה המלך שלמה קם תכ"ב שנים ו' חדשים וי' ימים. Anni 422: 6 m. 10 g.

וגם אם נחשוב בדברי ס' "הנצחון" שכתב: "שראש השנה למלכים אנו מונין מניסן ואי אפשר שהמלכים מתו (כלם) בניסן אלא אף כשמת בשאר ימות השנה אנו מונין לו שנה שלמה בפני עצמו, נמצא שנה אחת חסרה בין שני המלכים" כלנו נבכים גם כן לפי שי"ט מלכים מלכו על ירושלים (ובמספרם לא יראו יהואהז ויהויכין שלא מלכו כי אם ו' חדשים וי' ימים) חסר מכל ב' מהם שנה א' והם ט' שנים ומהצה, יצאו א"כ בכלל תי"ג שנים Anni 413 גלא ת"י: אבל אם נחקור את כל דברי ס' "הנצחון" באר היטב נראה שצריך להוסיף ו' חדשים וי' ימים ויעלו בזה בירינו תי"ג שנים ו' חדשים וי' ימים, 10 gⁱⁱⁱ Anni 413, mesi 6, ובאזיה מקום א"כ מצאו הכמינו מנוח לבק רגלם לכתוב בפרד"ס שבית ראשון עמד ת"י שנים בלבד? ואם אזיה מלך מת בניסן אזי מי המבוכה שטפנו נהלה עבר על השבינו והשנים תפרינה ותרבינה אולי עד תי"ז, או עד תי"ח שנה?

הסר מעלי, אוהבי, הרפה ובזו כי לא ירעתי ספורות, ואם תעיתי בשנה
אובד פניך האר בעברך ולא תהיה זאת לי לפוקה ולמכשול לב זה' הטוב
יכפר בעדי.

הלא שלוח שלחתי אליך את ס' "תחכמוני" ואחרים ב כ"י על ידי אוהבינו
פורמיגיני (תן שלום לו) למען תדע כי שומר הברית אני ולא אהרל מלהיותו
כל ימי היותי על האדמה; כל אשר אתה הפיץ בהם עשה ואחרי כן השב
תשיבם לבעליהם, אם תוכל ותרצה שלח נא לי ביד אדוני אבי ס' "בני הנעורים"
ו"תולדות יצחק" ב כ"י אשר לך; הנה הנם גם בידי אבל לא לעזר ולא להועיל
המה לי כי רבו מארבה בהם הטעיות, ושירים משירים שונים חסרים, ולכן אני
רוצה להעתיקם ואשים מהשך שבהם לאור גדול כי ישבו אהים יחרו להאיר על
הארץ.

אמור אלי בשפה ברורה אם תנעם להכך אגרת שעל דרך שהוק כתבתי
לאיש אחד מן הרמתי"ם (ונעלמה מעיני כל חי) אשר הגיש על מובחי להם
מנאל הלא היא נערה יפה וסרת טעם להיות לי לאשה ואין כל מאומה ביד
כי אם עושר שמור זהב וכסף ובגדים; — ובתחבולות עשיתי לו מלחמה ויפול
רוכבו אחור, ראה עניי ועמלי ושאל לכל הטאתי!

השיבני דבר, תמך אשרי במעגלותיך בלתי היות למשל בגוים את עניי
ואת יגיע כפי שלה אורך ואמתך המה ינהוני ללכת יומם ולילה בדרכי החכמה,
אשר שמה נכספה וגם כלתה נפשי מעודי עד היום הזה.

פה תבוא כי הכמה בלבך (Padova)

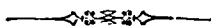
ויש אהב דבק מאה (8)

אני רדודי רדודי רי (Elul)

כי עזה כמות אהבה (5586)

כרע כאה

יו"אל בן פתוא"ל

Nr. VI.

למשכיל ונבון כמהה"ר דוד זכות מודינא בעיר מודינא יע"א.

אני שואל מאת ה' מן השמים לתת את שאלתי ויכתבוהו ויהתמהו בספר
חיים טובים, על ערבי"ם, עם הרב הכולל אכיו מהנדיבים, ועם כל בני ביתו
הרמים והנשגבים, ובספר זכרון יהיו כתובים, ונהתמים עם צדיקים גמורים רעים
אהובים, אשר להם אלהים קרובים, ויראו זרע ויאריכו ימים כככבים, ויהונו את
חג הסוכות ימי האסיף ימי בכורי ענבים. בשמחה ובטוב לבב יהיו נצבים, לשיר
את שיר ה' על ענבים, מקולות מים רבים, ויאבה ה' שלוח להם פרי יקבים.

כטל מאת ה' וכרביבים, לתת להם שאלתם כי המה מרהיבים, לצמאים גם רעבים, ובכן בשמות יהיו נקובים, למען יאריכו ימים על הארמה אשר הם יושבים, אכ"ר.

נאם הצעיר שבזבובים,
קטן שבהגבים,
בין סלונים וסרבים
לאפס ותהו נחשבים.

א י י .

ערב ר"ה התקפ"ו.

(*) גם פי באתי עתה במגלת ספר,
אדע ערפי, אבין פי אמלל אני,
אזכור פי אנכי עפר ואפר.

א י י הכיל.

Nr. VII.

להכם ונבון בהכמה ובתבונה וברעת על ההרים הרמים, הלא הוא יושב
בק"ק טריאסטי על הרי בשמים, קנה וקנמון פלה הרמון מאיר עיני הכמים,
כמה"ר מאיר ראנדיגר נרו יאיר לעולמי עולמים. אכ"ר.

מראש בסד"ר הגה שפתי לא אכלא בדברים נהומים, יאבה ה' שלו"ה
לו מברכתו אלף פעמים, ויהי עוד לאורך ימים בריא אולם לאורך ימים.
הנה ארש"י מדבר עליו בשפל קול התהנ"ה בפנים לא נועמים, על איש
הסיד ירא אלקים וסר טרע איש צדיק תמים, כבוד מה"ר אברהם בכמה"ר
שמואל פונטנילה מהאנשים השלמים, אשר שם לדרך פעמיו להראות
העמים, את לשון הזהב בספרו הנחמד "שיח אברהם" ועשה לו מטעמים, כי
מלא הוא על כל גדותיו משל ומליצה רמזים וקדומים, וגם הואיל באר
את התורה והמצות לפקוד עין נעלמים, בדברים ישרים ותמימים. לכן הנני בא
להלות את פני אדוני נגיד ומצוה לאמים, ואמרתי יש לי תקוה למען יספר
באוני השרים והפרתמים, ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו לבא על ההתומים,
להעלות על מזבה הרפוס ספר הנותן אמרים גלויים וסתומים, ובכן האל הון את
הכל מבריצי כנים ועד קרני ראמים, ישלה עזרו מקדש וממרומים, ויריק לו
ולמטיבי צעד גשמים, מגשמי ברכה ופרנסה. ויהיו מלמעלה תואמים, ואל שדי
יתן לנו רחמים, כעל כל אשר נמלנו דמי"ם בדמי"ם :

(*) מהשכם המחבר היה לאסוף בספר אחד כל חזרותיו בלשון עברי ובלשונות אחרות, וזמן מועט לפני
מוטו התחיל להעתיקן, אבל לא הגיע למלאות חפלו כי לקח אותו חלשים, ונכדו אברהם קאסטילפראנקו נתן הספר
הזה למחסה לכו"ר שד"ל ז"ל אשר העסיק בו חזרותיו למען יהיה זכרון ידיו חמיד לגר עיניו. הספר הזה
שלה אלי בעזרתו הכותב הר"ר יוסף בן שד"ל ולא מלאמי בו כי אס' ד' חרות אלמכ"ל, ואחש מהן היה ככר
כירי, וכראש הספר מלאמי בדרך מנחם החרוז הי"ל.
(הערת המו"ל).

את כל זה אמרתי בהפוי כמאלמים אלמים, ואהת שאלתי מאת אדוני
אוהת אבקש מאבירים ועצומים, למו פי יתן שלום לבנו המשכיל על דבר ימצא
טוב יסודתו במשעול הכרמים, מין הרקה: מעכס רמונים על גנוי ברומים, מהררי
קדש במוט הרים בלב ימים. אשים קנצי למלין בקד"ה חמט מאות ובשלומים.
פה פאדובה מקדם עז והדר לכל העמים אסרו הג השבועות כי אתן
שנ"ת הללו את ה' כל גוים שבהוהו כל האמים.

אמר יאמר העבד אשר הן בו מומים,
עפר ואפר ופיה כבשן מהאנשים הנכלמים,
בהררי ההכמה ישנים ונדרמים.

א"י.

Nr. VIII.

יעקב איש תם יושב אהלים, באר מים חיים ונוזלים אפיק נהלים משמו
יגורו אלים, כמ"ר יעקב הפץ נרו יאיר במקהלים, ויהי ויתן לו אשה יפה
ושר"ת טעם למצוא לה בתולים, וזרע רב תוציא השרה בבנים ובני בנים לכל
איש מועילים, כנמועים בנעוריהם מגדלים, בתצרות בית ה' שתולים.

מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו להתעולל עלילות הבל הבלים?
מה עשיתי לך כי הבאת עלי ועל משפחתי הלולים הלולים? פן עשיתי לך
משתה בביתי כמשתה המלך כסובאים וכוזללים? או נתתי לך בכל אשר תאזה
נפשך עד חמט סאים קלי ומאה צמוקים ומאתים דבלים? ענה בי יעקב יעקב,
שמע נא את דברי אהר מהנהשלים, מה זה ועל מה זה — אין זה פרי
האהבה. — זה פרי ההנפה והתולים אין זה כי אם שקר וכזב דברי הבל ואין
בם מועיל כמפי יונקים ועוללים, וברבר הזה יעקב אינך איש תם דברת בהידות
ומשלים את הכל מראש בסתר דברת ומוצא שפתוך לא לנכה כדבר אל מול פני
גדולים עם נעלמים לא אבוא ואהשבה כפגולים, מה אלה אדוני רב טוב, הן
חסד, רצון טוב, נדבה רב פעלים, אדוני רם ונשא אולם אני רם הקומה
ונשא מאד בהיותי עומד לפניך על הר גבוה ותלול הלכו בו שועלים, ומה
בצע כי נהרוג את אהינו בתער מלטש לשכון בתוך הללים, וכסינו את דמו
בדבר שפתינו ונמתיק רעה לנחם אבלים? ומה תקות פה הנף כי ישחית
רעהו דק — בלא כה — בשומו חזק ואמיץ כבני ענק מן הנפילים? אם שגיתי ואם
רשעתי אללי לי וסלה נא אם אמרתי אספרה כמו נבלים, אך אמת יהנה הכי
(ולא יכול יוסף להתאפק) ולא אסבול בראותי את שמי בין המון גלגלים, ושפת
אמת תכון לעד וידעתי בינ"י ידעתי היותי מיט הוצות כנבזים ושפלים. לכן
אמרתי אשמרה דרכי מהטוא בלשוני ולא הלכתי אחרי הבעלים, אלהי כסף
ואלהי זהב ורק אהשבה לדעת אנשים משבילים, ולא נתתי על לבי לבור ברוב
הלומות והבלים, באמרי: אין ערוך אליך, איש הבס בלשונות שונות

אתה, כל הפצו"ם לא ישוו בך כי את כל זה דבר כסילים, ובלבד עליך תמוך מלתי: אתה אנוש כערכי, אוהב התורה ולומדיה, אוהב מוסר אוהב דעה, הולך את הכמים, חונן דלים, תאמר בלבבך: עד פה תבוא ולא תוסיף להוכיח מלים.

למען לא יראו פניך ריקם, הנה נתתי בידך שנים שלשה גרגירים בראש אמ"ר הנה והנה כמלקט שבלים, וזה לך האות כי אנכי שולח שירים משירים שונים למימינים ומשמאלים, במדה במשקל ובמשורה שקולים, אשר הבאתי מעם לועז אל בית יעקב להסיר מכשולים, ולהורות את בני ישראל כי לאיש הכילי כסו פניו הרולים, ויברלו ממושביו כי לא ינקה כל הקרב אליו כחותה על הגחלים, והנה הוא שונא את נפשו ורק ימד ויכפר השקלים, אשר באוצרו עומרים לתלתלים. נא תהג את הג המצות הקרב אלינו מלא ברבת ה' בשמחה ובטוב לבב וכל בני ביתך מצהילים, ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך בקרבן עגלים, ועל מזבחך לרצון יהיו עולים, ואהלי יכונו דרכי פקודיך לשמור מאד לעבוד ולמשא כאהר הסבלים. — שלום לך חזק וחזק לגבר חילים, אדברה נא שלום בך פן תשקן תשקן מוצא שפתי ואחריש כאוילים, ורק אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש מרופא חולים, מהר ענני ה' יבא שילה לקבץ נדחי ישראל אשר המה נבדלים, ולא יהיו עוד אמללים, לאין נחשבים ומגואלים, ולו יקחת עמים במגענעים ובצלצלים, להשקוט שאון גלים כאשר אנהנו מתפללים, וראו כל אפסי ארץ דרך לעבור גאולים, ירצו ולא ייגעו ויומרו לשמו כי נעים בתפים והלילים, ואז ישיר ישראל בשפה ברורה יהר כלם יהללו את שם ה' בכנורות ובנבלים, בזאת אני בוטה ואשים יד על פה ופה כל הפצי אשלים.

פאדובה יע"א ביום ו' לחדש האביב ראשון להרשים ולרגלים, (בו נסעו ישראל מארץ מצרים והרימו נס ודגלים), שנת "הנה עין ירוד אל יראיו למיחילים" לפ"ק.

כשומים ובכצלים, כפרעושים וכנמלים, קל הקלים, נחבא אל הכלים, בשקים בלים א"י נב"ל.

Nr. IX.

אגרת שכתבתי בהיותי בעיר טריאסטי לאוהבי וידידי כמ"ר שמואל דוד לוצאטו בשלוה אליו מתנה ראווה להתקבל:

Versi d' Aglaia Anassilide.

על ההרים הרמים, ביתך בית ועד לחכמים, אליך באתי, פתח פתח מצאתי, אחת שאלתי אל משפחתך, אם תמהר לבא אל ביתך, ואין אתך יודע עד מה, כי בחוץ מלאכתך כמה וכמה. לכן עט סופר בידי שמתה כי לא שויתי ודוממתי, וכתבתי לך את הדברים, שנים שלשה גרגירים, למען תדע כי אנכי הי, בקרב ידידי ואחי, ואם תוכל אשוב אליך, ללקוט פרי שכלך. ובכן.

תקבל ברצון וברהמים, ספר שירים נהמרים ושלמים, אשר חדשים מקרוב באו, ומעיר פארובה יצאו, מאשה הכמת לב ומשכלת, כשושנה וכהצללת.

קבל את מנהתי, וסלה את אשמתי, אהוב אוהבך, בכל לבבך,

אי"ן.

Nr. X.

יוסף לידידו לש מואל דוד דברי שלום ואמת.

השתי ולא התמהמהתי אוהב טהר לב, לשמור מצותיך; והנני בצפור-
לטר כדורר לעוף לתת את שאלתך ולעשות את בקשת ההכם ר' שלמה יהודה
רפאפורט על ספר "מקדש מעט" כ"י חלק "ההיכל" (אשר בידו) הנראה
אליו מלא על כל גדותיו הסרונות ושבושים רבים היוצאים מעט סופר שכיר
יום אשר לא באמונה הוא עושה את מלאכתו, ואשיב לו על ראשון ראשון ועל
אחרון אחרון:

א) לתשובת השאלה הא' הנה לך מה שכתבתי בראש הספר "ס' מקדש
מעט" אשר עדיין לא נדפס ונהלק לב' חלקים אשר נקבו בשמות "האולם"
אשר כולל ה' מאמרים ו"ההיכל" אשר כולל ה' מאמרים הברו ר'
משה ריאטי איטלקי (גם כי בסוף הס' נקוד ריאטי) אשר הי קודם שנת
ר' אלף הששי; כי הזכיר ר' יצחק מאורבינו שהיה קרוב לשנת ק"ף ולא
הזכיר ר' יוסף אלבו שהיה בשנת קפ"ה ולא גם אחד מהחכמים שאחריו. ס'
"ההיכל" הנו נצב עם פירוש ארוך בו מאמרים מפלוגי אלמוני, וההערות אשר
במאמר ה' ממנו נכתבו אחרי מות המחבר זמן מועט כי נזכרה בהם שנת קפ"ט,
ואולי הן הנה מאוהבו או תלמידו מרדכי בר אברהם פנצי הרשום בב"י
אצל אוהבי מוה"ר גירונדי. ונראה שהוא כתב הספר בשם המחבר, זקן
בזמן ההוא ומי יודע אם היה ג"כ סני נהור ועל פה אמרו, כי משמושים רבים
יצאו מתחת יד הכותב מלבד שהתנאים והאמוראים והרבנים הראשונים והאחרונים
אינם בסדר הראוי כלל ועקר, וקצת מן ההערות התום בהן שם הריאטי (ובזה
נבין שהוא לא כתבן בידו שאל"כ לא היו רשומות בשמו) וכתוב באחת מהן
"שרמב"ם הוליד ר' אברהם ור' אברהם הוליד ר' עובדיה ור' עובדיה הוליד
ר' דוד ור' דוד הוליד שני בנים והלכו בשבי" והתם: וזה היה בימי
נעורינו" והנה ר' אברהם כבר היה ממלא מקום אבותיו בשנת ר' תתק"ע
והנה בנהג שבעולם נולד ר' עובדיה קודם התהלת האלף הששי ונשבו בניו
של ר' דוד קודם שנת ק' והריאטי חבר ספרו בסוף זקנתו קרוב לשנת ק"פ
כי הזכיר שנת קע"ו במאמר הראשון מס' "האולם", ובהיותו חסר בסופו נבין כי
נאסף המתבר אל עמיו קודם השלימו, ואין ספק כי לספר הזה כיון הרב "שלישלת
הקבלה" באמרו: הרב ר' משה דריאטי שהבר שלישלת הקבלה בדרך שיר
אבל בלי סדר וממנו לקחתי מעט דברים עכ"ל. —

ב) נטריקון מב"ע קשה להולמו, ואולי פירושו מנחתו בן עזר כי
אחריו מלת ז"ל. ג) בס' אשר בירי כתוב בראשיתו. ד) בס' הנ"ל תק"ף

לשטרות. ה) ובהערה והיה ראשי שיבה עד שמת ר"ג הרי לך וכו'.
ו) שמואל הקטן הכנס הרש. ז) ר' ייסא יושב בהר ציון. ח) רב בעקא.
ט) ר' הוקיה בר טבי בינם רובין. י) בהערה, הם רב אחא בר אבבי (נזכר
ב"שפתי ישנים" בערך האמוראים) ורב ביבי בר אבבי. יא) הריץ רב גביהה ולא
יגע. יב) רב אברהם נציבין בא, לחטוב. יג) רבי יהודה נשיא כולו כליל,
בהערה, ועברו המציקים מארץ פלשתים לספרד לעשות כן, נתן ה' הן
רב יהודה זה בעיני מלך ספרד וכו'. יד) אהרן הלוי בם נתערב. טו) אבן
שועיב ראוי להודיה. טז) נוהות (?) מאיר כוכב שתקיני, רבי יעקב ברבי יקר,
ויוסף בכור שור והוקוני (איני מוצא חרוז זה כי אם פעם אחת) ובהערה, ר'
יעקב תלמידו של רבינו גרשם היה, ורבו של רש"י מפרש התורה והתלמוד
ויוסף והזקוני שניהם חברו ספר על התורה באור חשוב
י. יקר. יז) בהערה, ור' יוסף בנו של ר' יוחנן ונפטר בקושטנצי"א
בעונותינו שרבו אחריו זאת שנים (ר"ל בקרוב) רבינו שמהה וכו'.
יח) בעל הערך הוא מרנא רבינו נתן ז"ל. יט) בהערה, ר' משה מפויא"ה ע"ה
נחג על קדושת השם בנורת לומברדיא"ה. כ) בהערה, על ר' ישעיה וכו' אשר
הברו פסקות יקרות מאד רבות וס' "המבריע", וקונטרס הראיות אשר
אין ערך לעסקן, והאחרון בן בתו של ראשון היה ונתאמת וכו'. כא) בהערה,
נר אריה הנקרא ליאונ"י דס' דניאל (ואולי דסאן דניאל שם עיר קטנה
בפריאול" Forum Julii כב) בהערה, וכן רב מוסטין די אריא על אשר
דבר סרה וכו'. כג) באחריתו ושיטתו קורין.

אשים קנצי למלך כי את אשר נדרתי שלמתי ככל מצותך אשר צויתני.
חוק ואמץ ידידי הנעים, גם עד זקנה ושיבה, כי אתה תנהיל את עם בחר לו
יה הכמה ודעת ויראת ה'.

אהוב אוהבך, בכל לבבך

י. א.

פה פאדו בה בשלשה ועשרים לאחר השמיני שנת התקצ"ב.

דף ס"ד ע"א. הוספו הנמנעים על רב שמואל ע"י הסעקא אשר ביד אהבי הח' שר"ל.
דף ע"ז ע"ב. ר' משה מפויא"ה ע"ה נהג על קדושת השם בקדושה (כפי הסעקא הח'
שר"ל) וכיה הוסכנה הספקות אשר העיר הח' שר"ר בלנהו.

Nr. XI.

צ"ה.

יוסף לירידו לשר"ל דברי שלום ואמת.

הנה אנכי בא אליך כפעם בפעם לדבר נכונה על כל אשר שאלת מעמי
זה ימים אחרים על אדות האיש הצפוני אשר התרחק מעלי והואיל הלך אחרי
שוא ושקר והחליף את משברתי עשרת מונים, ועתה חלקו מהמאות פיו ואמר

אכפרה פני יוא"ל במנחת דברים אשר אין להם שחר ההולכת לפניו לברית ברוח שלום בין שנינו, והיו כלא היו את כל המעשים אשר לא יעשו ואשר עשה עמדי בתתו את ידו להשמיר ולאבר את כל השירים הבאים בספרי "הגיון בכנור" המלאים בעבורו מפה ומפה על כל גדותיהם מהתלות עד אין חקר שגיאות עד אין מספר, ומי יתן ועבר זכרם ותהומות יכסומו במעלו אשר מעל בי להבאישני במשוררי הארץ ונאספו עלי והכניו עד בלתי השאיר להם ש-ידי; ולולי ס' קינים והגה והי היה לי לפליטה גדולה כי עתה ריקם שלהני, והיה יגיע כפי להרפות ולדראון עולם, אך אלהי אבי היה בעזרי ויצילני מרשתי אשר הכין לפעמי.

אנכי ידעתי את האיש ואת שיהו כי תואנה הוא מבקש להתעולל עלילות ומרהוק נראה לי למען עשה כימים הראשונים ואאמין בשוא נתעה, אך עתה הוסר המסוה מעל פני ואקרא לאור יום ולהשך אקרא לילה.

ועתה אם בנים דבריו, הטה אלי אונך ושמע ואערכה לפניך, יירדי הנעים ויקר רוח, משפטי אשר הרצתי, ואבהנהו ואנסהו אם שפתי ביושר לבב ברור מללו או בלב ולב ידבר ותחת לשוני עמל ואון.

הנה שמעתי מפיך כי אחר ימים כבירים רוח שירי יצחק לוצאמו הציקתהו וחשב להוציא לאור ספרו "תולדות יצחק"; זה לך האות אם לעשות רצונך הפצתי: יוציא גם יחד חלק שני מספרי "הגיון בכנור" ובסופו ישים לוח השגיאות אשר נפלו בחלק ראשון וישלח לי גם מס' "תולדות יצחק" גם מס' "הגיון בכנור" חלק ב' המשים עקסעמפלארען בלא כסף ובלא מהיר, ואחר כן אסתיר פני מהמאיו ועד נצה לא יראו אור.

הלא זה דברי גם מתמול גם משלשום ולא אשקר באמונתי להודיעך כי מצותיך לא שכתתי ואשמח כי רב חילי אם מצאתי הן בעיניך ובמענה רך תשיב את חמתי מעל האיש הצפוני וכל פשעיו אשר עשה לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לבי לעולם.

ה' אלהים ירצך בכל אשר תעשה כאות נפשך וברצון אוהב דבק מאח.

י"א אל.

פה פאדובה אבקשה לך מו"ב לחדש בסלו כי שומע יוסף לפ"ק.

Nr. XII.

ליירדי הנעים, נמע שעשויעים, מבהר הרעים, תמים רעים, שונא משוגעים, זבים ומצורעים, אנשים מתולעים, גאים ורשעים, זדים ופושעים, במעשי תעתיעים כמ"ר משה ניצה מעיר טורינו עיך הכמים וידועים, יושב אהלים בין משכנות הרועים, שוקל וסופר שבעים שב"ים, בוחן לרגעים, ישא אשה ויהיר;

ו נטעים, יראה זרע על כל זרועים, על שלשים ועל רבעים, יאריך ימים ויהיה מרגועים, ודבריו נשמעים, עד כי יעלו לציון מושיעים, בתפים ובמנענעים.

שמחתני ירדתי, בפעלך, ובמעשי ירדך תגל נפשי, ואף כי לא שכחת את ברכך ובריתך היתה אתו ההיים והשלום, אך הגדלת את שמו מעלה מעלה, התוית תו על מצחו ועל זקנו אשר לא כדת לכבוד ולתפארת. הקשית לשאול, יד נפשי, על דברים אשר גבהו מדרבי ועומדים ברומו של עולם, כי לא ביא אנכי ולא מורה אנכי ורק במלקט אחרי הקוצרים אולי אמצא הצייר יצאתי פעמים ממהימתי והנה במקום גדולים לא עמדת מעורי עד היום הזה, ומי זן ואדע מה יהיה משפט המגלה בחולו של מועד מפי בית דין של מעלה! אם צדק פניו במסכרות של ברזל, אם בבשרו ובלחיו ישרטו שרטה, או יתבקו ו יונשקו לו כי איש חלק הוא ושער הזקן אין בו, או ישימו קטורה באפו הצילו מסר"ה העורף ממרקת הספרים הנותנים קיא צואה וגפרית, ראש ולענה [Merdoecc] על פניו להשחית את פאת זקנו? הלא זה סוד כמס ותתום ואוצרות השירים אשר כשהר נכון מוצאם ומובאם ונהירין למו שבילי דרקייע "שבילי דקרתא שררים בתוכה.

אך אמרתי אספרה כמו פעם אחת על משכבי בלילות בנפול תרדמה על פעפי הלום הלמתי והנה הייתי הולך בגן ערן לרוח היום ואשמע מאחורי ופרגוד פום ממלל רברבן קול מבשר ואומר: לכו מלאכים קלים על כנפי רוח רדו אל גוי אחד בארץ עמי ישראל אשר בו אתפאר וגזרו אמר ויקם להם ועל ירכיהם יגה אור האמת על גילוח הזקן בהש"מ, כי ראה ראיתי אפרים יקנא את יהודה ויהודה יצור את אפרים זה אומר בכה וזה אומר בכה על ענין הזה; הנה אופ"ן אחד בא בארץ איטליא בעיר כלילת יפי לפני עצום ורב וישלח את ידו ויגע על פיו ויאמר לו: בהורמניתא דמלאכא עילאה וברשות פמליא של מעלה ולגיוני דשמיא נביא לישראל נתתיך והפקדתך היום הזה לכתוב חזון לבאר על הלוחות לזכר עולם דברים הנחמדים מזהב ומפז רב על גילוח הזקן בהש"מ; וכשמוע הרב את כל הדברים האלה פחד קראוהו ורעדה וכאלם לא. תה פיו ויפול על פניו ארצה וכמעט לא נותרה בו נשמה, ותדר שגתי מעיני איקן. ואישן ואהלום שנית והנה מלאך מליץ אחד נגע פעמים שלש על פי זרב אשר ראיתי בתהלה ויאמר: אל תירא איש המודות מגערת כסילים כי יבני מגן לך, שלום לך הזק והזק כי אתה תנהיל את ישראל אמרות ה' אמרות ההורות על גילוח הזקן בהש"מ וישמעו לקולך ממזרה ומסערב מצפון ומים עד יור אחרון; ותהי רוח הרב לקול ציר אמונים ועל השנות המראה אליו פעמים לא נפלו עליו עוד אימתה ופחד כי נכון הדבר מאת האלהים ואזר כגבר הלציו בעט סופר מהיר כתב על הספר בדיו את כל הדברים האלה:

„ברשות בית דין של מעלה ובהורמנותיהו דרבנן קשישי וכלהו רבוותא. ושר להם נתנה מאת ה' מן השמים רשות ההוראה על פי התורה שקבל משה בינו מסיני אערוך לפני גדולת תפארתם מורשי לבבי להליץ לזכותם של ישראל בענין גילוח הזקן בהש"מ כי צר לי מאד הציקתני רוח בטני בראותי כי רבם.

ככלם בבל מדינה ומדינה מסתפרים זקנם ודעתם דאיסורא רביע עליהו ואיסו קא עברו, אך שאינם יכולים לסבול צער גידול שער ולהתראות מבערים בע כל רואיהם ואמינא לא מוּיגנא רישאי אבי סדיא עד דאפיקנא בזכותיהו ולכר בספר פניני הו"ל עזו לי בם מסלות בלבבי לפנות דרך ישרה כפי קצר השנ שהמגלהים זקנם בהש"מ הם כמי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בי טלה, או אמרתי הנה בארתי במגלת ספר להציע לפני יודעי דת ודין מה שעו במצורתי למען איש איש על דגלו יגדיל חסדו עלי להודותני דעתו העליו ואם שגיתי אתי תלין משוגתי כי שבה לי"ת את האלהים אני ירא ומוקיר רי ורחיל מרבנן אשר אענדם עמדות לי ועל משמרת עמדותי תהלה לי"ת מן היותי ומעולם לא נפל משערת זקני ארצה כל ימי הרגל, אך קנא קנאתי ל צבאות ולכבוד תוה"ק כי מת"ה רשומים וממנהיגי הדור נמרו לגלה ומתגלה בהה"מ כי נתברר בדעתם ההיתר בעוד שכל שאר הכמי ישראל בכלל מעטמי אותו לאיסור והנה הילול השם גדול יש בדבר דברי ריבות וקטנות שני ותהרות בון ת"ה וכדי בזיון וקצף כי על בן את הצני נערתי ויצאתי ממחיצ להציע בשיחת דקל"ם קלה כמות שהיא את הרשום בכתב אמת לענ"ד להצד ולזכות את ישראל כדכתיב דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכו'.

תנן התם (מ"ק י"ד) ואלו מגלהין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה וס ואלו מכבסין וכו' מטפחות הידים מטפחות הספרים וכו' הזבין והזבות הרי א מותרין ושאר כל אדם אסורין וגרסינן התם ושאר כל מ"ט אסורין כדתנן אנן משמר ואנשי מעמד אסורין וכו' ואמר רבה בב"ה ארב"א מ"ט כדי שלא יכני למשמרת כשהן מנוולין הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין בעא ר' זיד אבדה לו אבדה ערב הרגל כיון דאנים מותר או דלמא כיון דלא מוכה מלה לא, אמר אבוי יאמרו וכו' ולטעמיה הא דאמר ר"א אר"י כל מי שאין לו אל חלוק א' מותר לכבסו בהה"מ התם נמי יאמרו כל הסריקין וכו', אמר מר נ רב אשי אזורו מוכיה עליו. ועתה איני מאריך טרח"א להביא באותותי אל דברי קדשם של גדולי המפורשים והפוסקים ז"ל בענין זה הלא בספרתם ואמרו אך למותר הוא כי להכמי ישראל הכל גלוי וידוע, והנה מבואר הוא שסב ותכלית הגזירה אשר היא במקומה עומדת הלא היא כדי שלא יכנס אדם מנה ברגל ולא יכוון תגלהתו בתוך ימי הרגל ולא משום מלאכה דמהאי טעמא לא ה אסורין משום שמהת י"ט וכל מי שהיה אנוס והאונס מוכה גלוי ומפורסם לא מותר. והמותרים לגלה ולכבס הם בין אותם שלא היה אפשר להם לגלה קוד הרגל בין אותם שגלחו וכבסו אך מה שעשו לא היה להם באמצע הרגל כה השפה אע"פ שאינה מעכבת האכילה לאדם איסטנים ואינא דעתיה כדאמר רנב בדף י"ה שם ופרש"י, וכן אשה שמעברת שער של בית השחי ובית הער, כדי שלא תתגולל על בעלה ועושה כל תכשיטיה, ונטילת הצפרנים, ושאיין אלא חלוק א' שהוסיפו בש"ס שאעפ"י שכתבו מעי"ט חזר ומתנגף אחר נ או ג' ימים ומותר לחזור ולכבסן וכן מטפחות הידים וכו' ובגדי קטנים הרי א מותרין לכבסן במועד מפני שצריפין כבוס תמיד אפילו נתכבסו מעי"ט, וי בכל אונס הידוע ומפורסם לרבים, וגילוח זקן אין אונס ידוע ומפורסם מס

כי אעפ"י שגלה בתקנת הכמים ערב הרגל ולא כיון תגלהו ברגל הרי הוא כמו שא"א לו לגלה קודם הרגל כי תגלהו מע"ש אינו מועיל לו כלום כי אחר עבור ג' ימים אם אינו מגלהו הוא מתנוול ומצטער ומתבייש להראות לפני בני אדם ומכסה שפמו באלו יש לו נגע או חולי בפיו ונוול גדול וצער הוא לו וזהו ממש מה שרצו הו"ל להרהיקו ולמונעו בתקנתם וא"כ הגזרה עצמה מהייבט הגילוח שנודע לכל כי א"א שלא להתנוול בלתי כי זוהי כונתה ותכליתה. ואין מקום לומר שגזרת התגלחת ההלטת וכוללת הראש והזקן זה כמו זה כי בימיהם היו כלם מגודלי זקן ול"מ שלא היו מתנוולין ארבה להם הדרת פנים זקן כמו באנשי מורה ומערב ואתקשו האסורין לגלה לאנשי משמר ואנשי מעמד שלא היו מספרין זקנם ודאי ואם בזמן התנאים והאמוראים ז"ל היה דרכם לגלה פעמים שלש בשבוע כמו בימינו שלא להתנוול ולהצטער היו ודאי מתירין ומפרטין אותו עם האסורין במתניתין ובש"ס והיה ר"י כוללו ופורטו עם מי שאין לו אלא הלוק א' שכל הני טעמי תריצי שייכי ביה אלא שלא היה מקום לפרט דרך נבואה מה שלא היה לו שהר לפי הרגלם ומדתם והרגל ומדת כל העולם ולא היה יכול לעלות על דעתם אך מכללא איתמר, ודאי לענ"ד ההיתר וההיוב גילוח הזקן בהו"מ בדכתיבנא והוא דומה ממש למי שאין לו אלא הלוק א' ומספחות ובגדים וכו' שהתירו ובהיתרם נכלל דמוכחא אונסם בלי פשע לכל, ושכל מה שעשו מע"ש לא מהניא כלל בתוך ימי הרגל באופן דמסילא היתר גילוח הזקן בהש"מ דלא שייכא ביה גזירה דבוותייהו, נצב כמו נד לעיני ישראל למי שגלה מע"מ. וא"ת איך נתיר מה שהסכימו לאסור כל הכמי ישראל ועתקו גם גברו חיל נגד הרב הגדול מהר"י לנדא מפראג בספרו 'הבהיר' "נודע ביהודה" ורבנים אחרים שרעתם היתה להיתר, תשובה לדבר שאל יעלה על לב איש שבאתי ה"ו להלוק עליהם שכל דבריהם דברי אלהים חיים כי פי כפיהם שהגזרה במקומה עומדת וגם הטעם לא בטל וכמו שיסדוהו הו"ל הוקים כראי מוצק אלא שהמציאות והנרון שהעלו על שלהםם הטהור אינה המציאות והנרון שלפנינו כי ל"מ בזמן הכמי הש"ס אלא דאפילו בזמן מהר"י פורמיניני בפסקו האדיר אשר יצא כשמש בנבורתו בפתגמין תריצין נגד הרב הגדול "נודע ביהודה" זלה"ה מי שגילה זקנו ערב הרגל לא היה מנוול בכל הרגל כי היה מסתפרים פעם א' בשבוע והוא כתב להדיא שבמקום נוול היה מותר לכ"ע ושבזמן ר"ת לא היה נוול ודאי הגלוח הראש אלא יפוי, ומסיף שם ז"ל דהלוק א' שאני דלא גזרו ביה כלל משום דלא שייך דהא מנוול טפי וא"א למגור שלא יכבס אותו בהש"מ דהרי אף אם כבסו בערב הרגל מטנף טפי ובעי כבוס מה שאין כן בגלוח דאפשר לנוור שלא יגלה במועד שאם גלה בערב הרגל תו לא מנוול ברגל ולא צריך עוד לגלה ברגל עכ"ל, וכן ס"ד דהרב נ"ב עצמו, הרי לך שמאור הגדול מהר"י פורמיניני שהתגבר בארי לאסור במציאות שברורו מתיר בפשיטות במציאות ונדון שלנו כמו מי שאין לו אלא הלוק א' שגלוח הזקן ג"כ לא שייך נמי למגור דהא מנוול טפי וא"א למגור שלא יגלה בהש"מ דאף אם נתגלה בערב הרגל אחר ג' ימים מנוול טפי ובעי גלוח. ועוד שיצאנו לרון בדבר ההדש ומקום הניחו לנו אבותינו לברר וללבן שהתקנה עצמה מהייבט ההיתר והמצוה

לגלה הזקן בהש"מ כרלעיל, ואם יהיה הרבר זר ותמוה לרבים אמינא דיותר
יותר לכאורה יקשה לנו איך התירו כמה דברים שנאסרו מכמה דורות משום
לתא דע"ז, ב' לפני אידיהן ובפ' אין מעמידן איך התירו מכירת בהמה גסה
לגוי בלא סירסי איך התירו לאשה לצאת בשבת בכמה תכשיטין ובטבעת שיש
עליה הותם ולאיש בטבעת שאין ע"ה שאסרו בפ' כמה אשה יוצאה, איך התירו
לישן חוץ לסכה בימי החג שהתנאים והאמוראים והפוסקים הראשונים הורונו
האיסור מדין תורה אפילו שינת עראי וכן המשקים שנתגלו ובאלה רבות, אמנם
כל הראשונים שהתירום ונתפשט ההיתר לא שלחו את ידם ה"ו לפרוץ מה
שגדורו ולהתיר מה שגזרו אלא שראו בהכמתם דבהאי גונא גזור בהאי גונא לא
גזור ושמהתקנות ההן עצמן בא ההיתר בהתחלף הענינים שעליהם הטבעו אך
לא לבטל התקנות אלא שאינן שייכות מעיקרן בהאי גונא ולא התקינו כ"א לפי
הענין שהיה באותו הזמן ואם הוא ישוב כמאז התקנה לעולם עומדת ואין זה
דומה כלל למה שאמרו ז"ל אע"פ שבטל הטעם התקנה לא בטלה כי בנ"ד
התקנה והטעם בתקפם הם עומדין אלא שעל הפרט הזה לא גזרו ולא שייך
בזה למגזר וגם שהיה באותו הזמן מלתא דלא שכיחא דלא גזרינן. ועם כל זה
לסלק ולשרש כל תמיתה אפילו את"ל ריש בזה בטול הגזרה שמהסברא הזאת
תמכו האיסור גדולי האחרונים מה שאינו לע"ד כאשר הוכחתי למעלה, בא וראה
מה שכתבו הפוסקים ז"ל בענינים והיתרים האלה שנתחדשו בדורות האחרונים
ומה שכתב הרב ההסיד בעל הלבושים ביו"ד סי' קנ"א סעיף ד' וז"ל: ועכשיו
נהגו היתר בכל אלה והטעם לפי שבימיהם היו דרים הרבה יהודים ביהר והיו
יכולין לעמוד בגזרה זו שהיו יכולין למכור זה לזה אבל האידינא שמעט יהודים
דרים במקום א' ואי לא אזבני לגוים איכא פסידא הוה לה גזרה שאין רה"ל"ב
וכבר הוסכם ע"פ הכמים שאין גזרינן וכו' ול"מ אם יש לישראל בהמה שמותר
למכרה אלא שאפילו לכתחלה לקנותה על מנת למכרה לגוים ולהרויח בה נהגו
היתר משום דאיכא פסידא וכו' אם לא יתירו לו. ובאו"ה סי' ש"ג כתב ז"ל:
אע"ג דבימיהם איתמר בהו תיוב הטאת דהיינו איסור מן התורה, מיהו בזה"ד
שנהגו האנשים לצאת גם בטבעת שאין עליה הותם והנשים בטבעת שיש עליה
הותם הרי הם כתכשיט לשניהם ומותר לצאת בהם בשבת, ונתן עוד טעם לכל
התכשיטין שאסרום ועכשיו לא, וכמו כן כתבו ז"ל להתיר איסור הנאה בסתם
ינים וכן הלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו שהוא אסור מן המשנה הנה לדעת
הרב פר"ה ודעמיה מותר גמור הוא במקום שאין הלב טמא מצוי או שהוא
ביוקר הרבה אמנם גם בכל אלה יש מקום בראש לומר בהאי גונא לא גזור.
דון מינה ומינה ואוקי באתרין בנ"ד דקיל טפי מכלהו ואם גדולי הדור האחרונים
השוו מדותיהם בראש ובזקן ובהרא מהתא מהתינהו לאיסור לפי מה שראו
בימיהם שהמגלה זקנו בערב הרגל לא היה מנוול בכל הרגל וליראתם שתצא
מההיתר בטול הגזרה ומנגר לה יפה עשו אשריהם ואשרי חלקם. אך ראה ראינו
כי המציאות היא להיפך וסברת האחרונים לפי ענינם הוראה היא ולא גזרה.
והוכחתי בס"ד שגילוח הזקן בהש"מ מעולם לא נאסר ולא נגזר עליו דומיא דמי
שאין לו אלא הלוק א' וקיל טפי כי אין תחבולה וזהירות להנצל מהצמחת השער

וגם שגלה מעי"ט א"א שלא להתנוול ברגל בלא גילוח ואין מלתא דמוכה גלוייה ומפורסמת ממנה ואין כאן חשש ביטול הנזרה שהיא קיימת כיום הוסדה וטוב טעמה והיא עצמה מהייבת הגילוח למתנוולין היכא דמוכחא מלתא שלא נתרשלו ולא כווננו ולא פשעו וכל מנמתה להרהיק הנוול והצער ואנינות הדעת בשמחת י"ט וככה הקלו בדברים רבים משום שמהת י"ט א"כ המתחסר להתנוול ולהצטער לאו כל כמיניה ולא חש לקמחיה.

ער פה באו דברי פי חכם הן; ויהי בבלותו לדבר את כל הדברים האלה תדרמה לא נפלה עלי עוד ואיקץ משנתי. הנה לך כל מהנה ההלומות אשר פגשתי למצוא הן בעיני ידידי; ועתה מה לי פה כי אראה כרוב א' מקצה מזה ה"ה אוהבי ההכם יש"ר בספרו הנחמד "מאמר התגלגלות" ואחריו יאיר נתיב הרב אשר ראיתי בהזיונות לילה המתיר גילוח הזקן בזה"מ, וכרוב א' מקצה מזה ה"ה בעל "תגלגלות המאמר" ואחריו מהשיך עצה במלך בלי דעת הבחור יעקב יהונקאל הלוי בספרו "תספורת לולי ייגית" הנדפס בברלין בשנת התקצ"ט האוסר גילוח הזקן בזה"מ?

ואנחנו לא נרע מה נעשה אם כל אחר ואחר בונה במה לעצמו ונהיה אם בן פוסחים על שתי הסעפים אם ללכת אחריו המתמיר אם ללכת אחריו המקיל; לכן אענה אף אני חלקי לעשות פשרה ביניהם בדבר שעקרי הדת סוף סוף אינם תלויים בו. וגם כי צעיר אנכי בקרב מהנה ישראל לא אעשה כאיסתירא בלגנא קיש קיש קריא כי מכיר אני את ערכי השפל ולא אצעק ואשוע בקהל רב "הטו אונכם ולבי אלי שמעו ותחי נפשכם" כאשר עשו בזמן הזה הדוברים עתק בגאווה ובזו רבים הללים הפילו ועצומים כל הרוגיהם, אך אדבר בלשון רכה לא בהפזון ולא במנוסה כאשר חכמים הגידו, מתוך מתוך ד' מאה זוזי שווא. כל הדרכים הם בהזקת סכנה אם מבריהים ההולכים עליהם מן הקצה אל הקצה ורק דרך האמצעי הוא הטיב הערב והמועיל להתהלך בטה עליו, וההכם ענינו בראשו; לאהבה אותו ולדבקה בו, יבחר בו ויתקרב אליו; הנה כבר שבתו ורוממו את הדרך הממוצע בין ב' הקצוות גם הו"ל בירושלמי מ' חגיגה פ"ב והנשר הגדול הרמב"ם בפ' המשנה ובמורה נבוכים והכמים אחרים, ועיין מה שכתב עליהם בהכמה ודעת הרב צבי הירש היות נר"ו בספר "עשרת צ"ב" [בהקדמת מאמר "תפארת למשה"] הנדפס בואלקווא בשנת התר"ב. חנה רוח המושל בזמן הזה נקרא בפי הצרפתים, le juste milieu ומי יויד לדבר דבר נגדו? כל סדרי הטבע הטבעו עליו, עליו יתוך שלום בין איש לאהיו, עליו יוכל כל איש להיות שמה בחלקו ועליו יהיה האדם בריא וחזק, ובכל אשר יעשה יצליח גם עד זקנה ושיבה; ואם הדבר כן למה חקי גילוח הזקן בזה"מ לא יתבררו ויתלבנו עליו? אהוך שמע לי וזה הויתי ואספרה: זוג של ספרים אל יעבור על פני איש בזה"מ אלא עד מחצית שער זקנו ואז ירחיק ממנו כל צער וכל נוול, ואשרי אנוש יעשה זאת כי בדרך זו ישפות שלום למתיר ולאוסר הגילוח בזה"מ וישקיט מרנים בין אהים, ואהלי יכונו דרכי ותאבה לעצתי ואל יהיו עוד בני ישראל לפוקה ולמכשול ללעג וקלס בקרב העמים בהצותם על דברים

אשר אין להם שהר ואמרו כל הגוים כי מה מראות עיניהם מהשכיל לבותם ולא דעת ולא תבונה בהם; יראו ישרים וישמחו ויבטחו בה' לשמוע בקולו ולשמור מצותיו עד נצח.

על ענין האבל בהה"מ אשר דברת אלי, לך נא אל הפוסקים ושמה תראה כי היתר הגילוח אינו חל עליו בכל שלשים, ומה לתבן את הבר? דיני האבלים להוד ודיני שאר בני אדם להוד.

ואתה ברהמ"ך הרבים פרוש נא סכת שלומי על אוהבי היקרים חכמים ונבונים ר' פנחס ר' נפתלי ור' דניאל יהוד כלם כהנים לה' לעמוד לשרת באמת ובתמים ולהאיר על ארצם שמש התבונה ויסע עמוד ענן הסכלות מפני אנשי עמו ויעמוד מאהריהם; דבר נא באזניהם את כל אשר כתבתי אליך, והנני מצפה בנפש הפצה לדעת הייטב בעיניהם אם לא.

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, אוהב טהר לב, ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

נאם שומע אמרי אל, תולעת ולא איש יו"א ר.

פה פאדובה בחדש השני בתשעה לחדש וגם את הזקן תספה לפ"ק.

Nr. XIII.

כ"ה.

תשואות חן חן לאדוני על מה שרבר בכבודי ומרים ראשי על דבר אמת וענוה צדק כי לא במס תרים יהרוג נקי אבל עיניו להלכה יצפנו הדובר שלום לכל אדם ויהרו יהיו תמי"ם עם אבי המשוררים איש הידוע ויהי שמעו בכל האר"ש. משל"ו מקרבו יצא שבט משל"ם שלח הציו ביושב בסתר לאמר אתה תהיה על ביתי למשל ולשגינה, כל זה איננו שוה לי בכל עת שאפתחה פי במשל אחר מה לתבן את הבר? אם אמרתי רויץ נא חבר הנה לנו בזה שני דברים ישרים: א' שהתרו יצא כלו שלם. והב' שבהוד השיר אין חסרון ושעמו בתוכו רויץ נא הבר מהרה תושה אל תעמוד מהציל כלי הקדש בתוך להבות אש כי פן תקבר כאחד הרקים בנפול הבית והעליה עליך, ואם לא תרוץ באבד הזמן לבטלה מה תתגבר בעת שלא תוכל?

ויתר דוד הרדה גדולה עד מאד ויאמר מי לך פה דובר נבלה ראשון לציון?

על מה ועל מה לבו הרד ואין מהריר? אני יודע באמת שבעט ברזל ועופרת כתבתי ראשן ולא ראשון, ואולי המעתיק חסר וי"ו באיזה מקום ורצה להניחה במלה הזאת. אנכי ידעתי כי בתם לבבו עשה זאת, ואין בקרבי עון אשר הטא, ולמה אכתוב ראשון רחוק רחוק מי ימצאנו בענן הזה כרחוק מזרח ממערב?

וזאת אשיב אל לבי על איך נפלת איך אכלת, זה יצא ראשונה, מה הדבר הקשה תביאון המלות איך איך לתענג האזנים להשבן כהומין לשנים וכעשן לעינים?

הלא ראינו בכתוב איך נפלת משמים, ונשאו עליך קינה ואמרו לך איך אברת! ואשר על ידו השניי אינו רואה עין בעין ב' משקלים שונים שהרי בהרוז א' נשא על שפתיו ב' פעמים איך ואיכה (בה) לפני הדרוש איך תתערער? איכה תבער? וכו' ובט' שהוא מקום היותו איכה נפלת איכה אכלת, גזר אומר איך ירד צר איך לא נעצר, איכה גם כך וכו') ויען השלי"ש ויאמר: אדוני יורה זקים וחרב פיפיות בידו בכתוב הנעלם מעיני יידי וזכה בנעימים קדקדי, אך ישוב עמלו בראשו. — בהיותי מכיר את ערכי ואנכי עפר ואפר, אבל עם כל זה הרבה פעמים למדתי והבנתי בחקי ומשפטי השיר בלשון איטליאה ומצאתי כדבריו כן הוא היות שזה un verso senario troneo לאחר piano בתנועה א' יותר, ועם Sdrueciolo בן ה' תנועות, ויתחברו בשיר א' כרצון כל איש ואיש המשוור: — ושלשתם sdrueciolo — piano — e — troneo — מצוי ברוב האנקריאונטיקי (anaeareontici), ובכן אם פעמי מרכבותיו יתנו קולם בבואו אל הקדש מעם לועז אין לי תשובה ואני בתמי אלך ויר אשים למו פי.

ועל ארבעה ל"ו אשיבנו במלת רגזו (ואל יחר אף אדוני וברגז רחם יזכור) למה לא כתב רגזו במקום כאשר: שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה יעד עולם סלה, הלא היא המקרא הקדושה בתיבות רבות של זה השרש במקום רגזו בן שלש נקודות לא ידענו איזה מקומו בכל הארבעה ועשרים? וגם כפי דעתי להבדיל בין ענין חלחלה וחרון אף יש לו מקום להוציא מלת רגזו מפסוק מעצבך ומרגזך שרד"ק הביאו בשרשים עם הרלו רגז, ועוד Omnia eius Reuchlin in Rudimentis Thebraici verbi significata tendunt ad commotionem irae vel timoris sive terro-
roris.

ועל זה האופן דברו הענקים אנשי השם בוקסמורפי", זאנוליני, ופאנגיני באוצרותם.

אל דופן ההמישי הנני בא על ההרים אשר תלו בי שגנה אם קפצתי על הגבעות ושכחתי מלת מקום ואמרתי תקע יתד בלתי נאמן כי היה לי לומר יתד במקום בלתי נאמן. הקורא נעים ישקני במי הסילור"ה אם פסחתי על הפתח של פסוק ברור ומפורסם בישעיה כ"ב: ומי איש בער ולא ידע כי יתד ל' נקבה אף שהקדמונים אמרו כל דבר שאין בו רוח היים זכרהו ונקבהו?

די בזה. ודקדוקי עניות הן היתדות הנבלעות בשיר נאה ומשובה, אך הפצי היה להראותו שלם בתכלית השלמות ולכן דברתי עד הנה.

את כל זה יביט אדוני מעני ונכה רוח למען לא יספר דור אחרון ויאמר הראית כי נכנע א"ה א"ב מלפני דוד בשנות"ו את טעמו לפני ענ"י הל"ך ויגרשהו וילך עם כל זה תמיד תהלתו בפי עם שדבר אדוני האר"ש אתי קשות, כי מלידה מבטן ומהריון ידו אותות בנעם מיתרי ההליל בנוי לתלפיות בהיות בונה בית השיר כלו לשון פסוק אין ערוך אליו ועשה את עולתו במשובה ומפואר בלשון הסידיו ועבדיו ובשירי דוד לו נאה ולו יאה להללו כמו שכתב De Munstero שיר ראוי וזה לשונו: Carmen conspicuum seu elegans est, in quo duae rhythicae literae et versus sibi respondent, ut אגידל תורה גם אגיד לכל מה בלבבי: אתן עורי, ללשון עברי, ארחיבו עם מכתבי. — על דברי השיר הזה אני סומך ואם ימהול אדוני לעבדו המרוד בנכסיו אשר פתח הוא כמים אשר מעל השמים, יצ"ו ה' אתו את הברכה כאסמיו ובכל משלה ידיו כי נאמן שמואל יהי אדוני דרך לעולם אביר.

אם ישאל לשמי

הוא פל"אי.

יאמר נא שמואל דעתו דעת עליון על שירי למינדילסון ולא אקין בתוהכתו אם יסורתה בהררי קרש על אדני האמת והצדק וש"ר.

Nr. XIV.

בצ"ה.

לידיר נפשי רעי כאה לי להכם ונכון כמה"ר שד"ל נר"ו הברכה והשלום (לס"ק) וההיים מן העולם ועד העולם אמן ואמן.

בחירי רצתה נפשי! בשתי וגם נכלמתי להרים פני אליך כי עונותי רבו למעלה ראש על אשר אהרתי עד עתה להעלות על מזבחך דברים ישרים ונכוחים והנה אין קול ואין עונה ואין קשב רק דממה דקה לאגרתך המלאה לה אמיר מתוק מרוב ונופת צופים ובה כברתני ונהמתני זה ר' הדישים, ובין דא ובין דא בא אלי אחר מן התלמידים יוסף ישראל איינהארן שמו ובירד כתיבה אהרת מימים לא ככירים ונתת שמה בלבי כי אראה שמך מעשה אצבעותיך אשר כוננת להליץ בעד רבינו גרשום ולמהברתו הנפלאה: * להבין הורה ולסעדה ולמען תצא מחשיכה לאורה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם. ועתה מה לי פה לדבר נגד משפטך אשר תרצת ובגוי עז פנים אשר לא ישא פנים למתקן וכחיתו יעד אשר נער לא יחן?

הלילה לי מעשות זאת ולדבר דברים אשר לא כן ואשר אין להם שחר! האיש אשר נמצא העתק ר' גרשום בידו הוא יהיה לי עבר ויתן לי לרשיין

ההדפסה עקסעמפלאר א' על קלף וה' או ו' על נייר ויתן י' או י"ב גם לידידי ובוה יצא להפשי הנם אין כסף.

מצאתי ראיתי בס' Jüdisches Athenäum S. 128, 129 דברי פי הכם חן על אוהבי היקר בנך אוה"ב ג"ר נוחו ערן, ולא יכולתי להתאפק להביאם אליך ותמצאם בתוך האגרת הזאת אות באות מלה במלה; הלא מצער הם ותחי נפשך.

ל"ה מארבעים „נום זהב" אשר תחת ירך תתנם ותשלחם לאט לאט כפי מסת ירך לאנשים הנקובים בשמות ברשימה חלוטה פה ועמך חסליחה לעוני אם רב הוא; והמשה הנשאים יבאו אלי על ידי איזה מאוהבי.

הנה לך ר' שירים אשר שרתי לרועה נאמן זה דודי וזה רעי כמזהר"ד מרדכי אשכנזי; אמרנא לי בטובך הגדול הימצאו חן בעיניך אם לא, ויהיו אמריך בפי כדבש למתוק. —

אקוה מהי"ת. ישלה עזרו מקדש ומשאון יצילני, ואכתוב לך בארוכה ולא יראו פניך ריקם, וזה יהיה טרם כלות ימי הרגל. —

בשמהה ובטוב לבב תחוג לארך ימים ושנים (ודשנים ורעננים יהיו) עם כל בני משפחתך היקרה את חג המצות הבע"ל, וימלא ר' כל משאלותיך וחיות ורבות ככל אות נפשך וברצון

אוהב דבק מאה

י"ו אל.

פה טריאסטי במעלי יומא דפסהא דשתא הכא התרי"ט.

Nr. XV.

ז"ה.

י"ו אל לאשה הכמת לב, היקרה בנשים, היתה לראש פנה והיא נפלאה בעינינו ובישראל גדול שמה, פיה פתחה בהכמה ולהם עצלות לא תאכל, לשונה עט סופר מהיר ויהללחה בשערים מעשיה מרת רחל מורפורגו מב"ת יושבת בעיר רוכלים שמה טריאסטי על שפת הים יע"א.

השתי ולא התמהמהתי לעשות את בקשתך, הנה שמתי עיני על הקינה אשר חברת בטוב טעם ודעת להכין חוד"ה ולסעדה ולתתה עליונה על כל גדותיה 'במדה במשקל ובמשורה ולא תהיה לקלסה בכל הארצות ויהיו דרכיה דרכי נעם כמנהג המשוררים בזמן הזה אשר פלס ומאזני השיר בידם ואל ישובו לכסלה.

לכן שמעי נא וראי והטי אונך למורים אשר כתבתי כאשר ישרו בעיני והנה הנם על שפת היריעה הזאת, אך אם לא מהשבותי מהשבותיך ולא

דרכיך דרכי הסירי את הבגדים הצואים מעל הקינה ולבשי אותה מהלצות
במשפט הראשון והיו כלא היו אמרי פי והגיון לבי.
קומי רני יומם ולילה גם עד זקנה ושיבה וחיית רבית ככל אות נפשך
וכרצון

דובר אמת בלבבו

יוסף אלמנצי מפאדובה.

פה מריאסטי ביום ח"ג להרש הרביעי דברתי בלשוני לפ"ק.

